

ženstvo je torej proti naturnemu pravu. Sužnjev nima gospodar kot osebnih bitij, marveč kakor svojo stvar, svoje orodje. Eksistenčno pravo potemtakem izključuje vsako suženstvo“. Dalje piše dr. Krek:

»Prva teh pravic (ki izvirajo namreč iz človeš. osebnosti) je pravica do osebne svobode. Brez svobode ni osebnega življenja. Ko pravimo, da ima človek pravico živeti kakor oseba, trdimo že s tem, da ima pravico do osebne svobode. Saj je ravno zato osebni, ker ima um in voljo in si lahko sam določa svoje delovanje. Tega pa ne more, če ni osebno svoboden«. Potem piše dr. Krek:

»Druga važna pravica, ki izvira iz osebnosti, je pravica o s e b n e e n a k o s t i. Kot ljudje smo si vsi enaki; nobeden nima več, nobeden manj osebnih pravic, ker je natora pri vseh ljudeh enaka človeška natora. V socijalnem življenju ne more biti popolne enakosti, kakor smo že dokazali (to se seveda nanaša na prejšnja razpravljanja v „Socijalizmu“); toda z ozirom na eksistenčno pravo in na pravice, ki so z njimi v zvezi, smo si vsi enaki«. Govoré o t e l e s n e m eksistenčnem pravu piše dr. Krek mej drugim:

»Človek pa nima samo pravice ohranjati si telesnega življenja, marveč sme tudi skrbeti, da si je izpolnjuje. Pravico ima, da si pridobi pripomočkov, s katerimi si olajša, olepša, oslasti svoje bivanje na na svetu. Vse to izvira samo po sebi iz njegovega eksistenčnega prava.

»To pravo ni samo nekakšna pravica do miloščine. Miloščina se daje le iz ljubezni; priznavanje eksistenčnega prava pa je zahteva stroga pravičnost«. O d u š e v n e m eksistenčnem pravu piše dr. Krek sledeče: »Človeške osebnosti glavni del je d u š a. Po eksistenčnem pravu ima torej vsakdo tem večjo pravico, da si ohrani in spopolnjuje svoje dušo, čim višja je duša nad telesom«.

»V tem oziru ima pravico, da razvija svoje dušne zmožnosti, s v o j u m in svojo

voljo. Krivično je torej, če se komu vzame priložnost primerne dušnega razvoja«.

Tako piše krščanski socijalec dr. Krek o eksistenčnem pravu. Slovenskemu žensstvu nujno priporočamo, da si opetovano prečita te odstavke, da se mu njih pomen vtisne globoko v dušo... To je program ženske emancipacije. Na te odstavke pa opozarjamo tudi one mnogoštevilne Slovence, ki so nasprotni ženski svobodi — morda se jim vendar posveti v glavi...

Končno smo le še radovedni, kako bi dr. Krek eventuelno oporekal naši trditvi, da vse, kar je v »Socijalizmu« napisal o eksistenčnem pravu, velja za vse človeštvo, torej tudi za ženske? To nas res zanima, kajti, da bi kratko in malo izjavil, da ženska ni »človek«, o katerem edino govori o razlaganju eksistenčnega prava — tega vse eno ne moremo verjeti. Vsekako nas navedena Krekova izvajanja opravičujejo, da ga smatramo svojim zvestim somišljenikom.

PRAVICA DO ŽIVLJENJA. ZOFKA KVEDER. PRAGA.

Drama v štirih dejanjih.

OSEBE:

Zima Ivan, trgovec,
Marija, njegova žena,
Pepi, njun sin,
Berta, njuna hči.
Maks, daljni sorodnik,
Ponikvar, bogat trgovec,
Dolinšek, župnik.

Čas: sedanjost.

Soba, v ozadju, na desno in levo vrata. Pohištvo, kakor v boljši meščanski hiši, na levo kanapé, mala okrogla miza, trije naslonjači, spredaj pisalna miza z nastavkom in knjigami, na desno v kotu peč, zadaj mal harmonij, ob strani obešalnik za obleko in kredenca, od vrat proti gledalcu šivalna mizica, blizu zraven ameriški, zibalni stol; sredi velika miza s stoli, po stenah slike.

Prvi prizor.

Pepi in Marija.

Pepi sedi v malem vozičku, kakor jih imajo hromi, poleg pisalne mize in lista med knjigami. Marija jemlje servijeto iz kredence in jo razgrinja na jednom vogalu velike mize v sredi. Pepi je 27 let star in hrom, njegov obraz je bled, lasje svitli. Njegova mati je 50 let stara, okrogla.

Marija: Moj Bog, ali ima človek dela! Koliko je pa ura, Pepi?

Pepi (pogleda na uro, ki visi nad pisalno mizo): Pol najstjatih prošlo, mama.

Marija: Na, to je nekaj! Moram v kuhinjo; naj si Berta sama priredi. Gotovo je danes mnogo ljudi doli v prodajalni.

Pepi: Da, vrata se vsak čas odpirajo in zapirajo.

Marija: Prav, prav! Kakor nalašč. Gospod Ponikvar je danes tukaj, naj vidi.

Pepi: Ostane pri nas na obedu?

Marija: Seveda, seveda. Petičen mož, petičen. Hm, to bi bilo nekaj za našo Berto. Ah!

Pepi: Ta?! Pa ta je prestar!

Marija: Prestar? Kakor se vzame. Cvenk ima, to je glavno, na to se gleda.

Pepi: Berta ga ne bo hotela. Zastonj računate.

Marija: Hotela?! Hm, pametna je in naposled kdo jo bo vprašal?! (Se domisli): Na, moram v kuhinjo, kdo se bo s teboj pregovarjal! Moj Bog, pol najstjati, in gospod Ponikvar pride na obed! Človek je že čisto neumen od dela. (Odhaja skozi desna vrata.)

Pepi (hitro): Ti, mama! Žejen sem, malo vode te prosim!

Marija (godrnja): No ja, no ja! Moj Bog, toliko posla! (Mu naliže kozarec vode in odide.)

Drugi prizor.

Pepi sam, pozneje Berta. Berta je 22 let stara in ima črne lase. Jako lepa je.

Pepi (pije vodo, hoče, da postavi kozarec na pisalno mizo, a ta mu pade iz rok na tla. Jezno): Oh!

Berta (pride skozi desna vrata, vesela, sveža): Dobro jutro, Pepi! Danes je krasno! Polna

prodajalnica kupcev! Oh, da, ob taci dnevih je lepo sedeti pri blagajni. Samo kasiraj, kasiraj, v jedno mer. Frajlica, gospod, dama, stara mamica z dežele, služkinja, — človek dela študije! (Prekine se): Mama nič pripravila! In danes imam strašen glad, kaj misliš: od sedmih sem doli.

(Jemlje iz kredence sir in sadje, vedno govoreč): Ha, ha, ali je kratkočasno! In kako različno ti plačujejo! Hm, kaka dama ti odda svoj konto s tako prezirljivo gesto, kakor da ima tisočake v denarnici, služkinje vselej dvakrat preštejejo. Kateri redko zahajajo v prodajalnico, so nespretni in vsi rdeči zadrege. Ali se kedaj natihome smejem! (Sede in začne jesti. Najedenkrat opazi temni obraz svojega brata): Kaj ti je, Pepi?

Pepi: Ah, nič! Vprašujem se samo, zakaj sem prav za prav na svetu!

Berta: Tvoje stare litanije! Oh, ti, ti, ti! (Stopi k njemu in mu gladi lase): Kako smo zopet sentimentalni! (Zagleda razbit kozarec na tleh): Ah, to je bilo! No, to je res vredno taci misli! (Pobira glaževino): Kakor da se to ne more vsakemu pripetiti.

Pepi: Ali mene boli! Ne morem se ganiti, kakor otrok sem, toliko da me ne pitate! Kaj je to življenje?! In mlad sem, čutim, hočem biti zdrav, jak, ali ne morem! Živa klada! Kaj misliš, da nič ne mislim, nič ne čutim? Vidiš, včasih mi zazveni nekaj v prsih, zdi se mi, da sem lehak, kakor veter, in svež, kakor majevo jutro. Zvihral bi venkaj v svet, ah, divjal bi, živel bi, užival svet in mladost in gibanje. Berta, jaz sem včasih strašen! Zakaj so me pustili, da sem vzrasel, da sem prišel do spoznanja tega strašnega prokletstva, ki leži nad menoj! Vidiš, kadar te vidim tako mlado, zdravo, polno bujnega življenja — Berta, jaz te sovražim! Vse ljudi mrzim, ki so zdravi in srečni!

Berta (tiho, nežno gladeč mu lase): Umiri se, umiri se! Nikar tako, nikar!

Pepi (strastno): Umiri se?! Ha, ha! Ali če leta in leta, vsak dan, vsako uro čutim,

da nisem človek, kakor vi drugi?! Če čutim, da sem nič, da ne morem nič. Če mnogokrat psa zavidam?! Če ničesar ne morem! Kakor da sem vkovan v večne verige. Berta, ti ne veš, ti ne veš, kako je to!

Berta: Umiri se, umiri! Glej, saj ni tako strašno, glej! Ali nimaš duše, kakor mi, in lepše, kakor mi! Toliko zakladov imaš v duši, tako bogat si. Ali kaj koristi drugim njihova prostost? Kaj ima pes od tega, če se lahko giblje, a ne sluti, da je to sploh kaj vredno? In jaz od mojega zdravlja, od moje mladosti, kaj imam? Toliko kipečega življenja je v meni, toliko vročih želja, mamljivih sanj. — a kam gre vse to? Izhlapi, Bog zna kam, in jaz nisem nič drugega, kakor kasirka v prodajalni svojega očeta, nič nimam, kakor le, da sploh živim. A kaj je to, vprašam te, kaj?!

Pepi: Da živiš? To je vse! Pravico — imaš, da živiš, iz sebe živiš! Nikogar ne potrebuješ, ti živiš! Ali jaz?! Pustite me samega, in poginiti moram. Vsaka ura, katero sem na svetu, je miloščina drugih. Moje življenje je priberačeno, ukradeno.

Berta: Bodi pameten, bodi pameten!

Pepi: Kaj morda nisem?! Pa mi reci, v kako svrho me vzdržujete? Ali bom kedaj komu na korist?! Ali bom v prid človeštvu?! S čim je opravičena moja eksistenca? Ali bom zaslužil jeden sam obed celo svoje življenje? Vse na svetu ima svoj cilj in svojo svrho, kak cilj imam jaz? Kaj sem samo zato na svetu, da imaš ti brata in oče in mati sina?!

Berta: Ali prosim te, kak cilj imam jaz, kaka je moja svrha?!

Pepi: Ti si sama sebi cilj in svrha. Ti se sama vzdržuješ v življenju, zato imaš pravico do njega. Dokler more človek sam iz sebe živeti, tako dolgo ima pravico, da živi in da živi, kakor hoče sam, po svoji volji.

Tretji prizor.

Pepi, Berta, Marija.

Marija: No, Berta ali še nisi gotova s svojim zajutrkom? V prodajalni je vse polno ljudij. Neprenehoma se čuje ženčanje steklenih vrat gor skozi strop.

Berta: Saj že grem. Samo še jedno jabolko si vzamem.

Marija: Prav, prav! Kdo je pa pri blagajni?

Berta: Ah, to Maks napravi.

Marija: Ali ni v komptoiru?

Berta: Da, ali za nekaj časa vendar laglje on knjige pusti, kakor da bi me kateri od komijev zastopai. Vse polno ljudi je.

Marija: No, in ti, Pepi, nečeš nič? Pljučka imam zunaj. Kisla pljučka imaš tako rad. Hočeš malo? Naš tatek najbrž ne pride, in potem ostanejo.

Pepi: Jaz nečem nič!

Berta: Danes je zopet tako čuden.

Marija: Vedno je enak. Jaz le ne vem, kaj hoče! Nehvaležen je. Kaj ga ne nosimo na rokah! Ali mu je kaj hudega?! Oh, kake križe ima človek z otroci! (Zunaj na hodniku zvoni.) Kdo bo spet to? Najbrž kaj za v kuhinjo. Z Bogom otroci! Toliko imam dela! In ta naša kuharica, prav nič ne razume in ne sliši. Rec ji stokrat, stori tako, ne, ona mora obdržati svojo. (Že pri vratih): In da ne pozabim! Povej Berta, Maksu, da se za obed preobleče. Da ga ne vidim v njegovi oguljeni suknjici! Gospod Ponikvar pride, pa nečem, da bi mi delali sramoto! Tudi ti, Berta, obleci kaj čednejšega. Kaj svitlega, da ne boš kakor nuna. (Odide.)

Četrti prizor.

Pepi, Berta.

Pepi: Omožiti te hočejo, veš.

Berta: Mene?

Pepi: Koga neki!

Berta: Pojdi, pojdi! (S prisiljenim smehom): Ha, ha, mene?!

Pepi: In veš s kom?

Berta: No?

Pepi: S Ponikvarjem.

Berta: Smešno! In to naj ti verjamem? Ta bi bil lahko moj oče. In potem tak surov, nadut človek! Kje si pa to slišal?

Pepi: Mama mi je povedala.

Berta: Mama! Samo, da ni nič hujšega! Če bi bilo vse res, kar mama govori... Ha, ha! Ponikvar!... Ali sedaj moram doli. Samo ne bodi zopet sentimentalni! (Popravlja si pred zrcalom frizuro)

Pepi: Sentimentalen! Misliš — da je to res samo sentimentalnost?! Cele dneve sedeti na enem prostoru, vedno sam, kakor mrtev, med tem ko vi drugi delate, ko... Ah, ne smem misliti!

Berta: Saj imaš knjige. Če hočeš pošljem k knjižaru, mogoče ima zopet kaj novega.

Pepi: Ah, knjige! Sit sem jih že. Same misli, fantazije... In potem, kolikor več čitam, toliko bolj se mi toži po življenju. Vidiš, po življenju, ki bi ga čutil prav blizu, tako v sebi, v srcu, v duši, v krvi... In če bi bilo tudi samo gorje! Boja bi hotel, tako da bi se mi vse mišice napele, da bi mi vsa duša vzkipele. Jaz mislim, da bi ozdravel, da bi se mi udje razvezali. Ali tako, tukaj?! Mama me zjutraj obleče, vsi mi strežete — razmehkužili ste me. Nekaj bi morda vse jedno mogel. Vidiš, z desno roko lahko malo gibljem, vsi prsti so gibljivi, — samo dvigniti je ne morem prav. Ali če bi se vadil, če bi tako z vso silo hotel dan na dan, par let, če ni drugače, misliš, da bi res ne prisilil narave, da mi da več prostosti? Se spominjaš, kako ste me pitali? Ni še dolgo. A sedaj, če sklonim glavo, glej, se lahko s prsti dotikam ust. Skoro brez pomoči jem.

Berta: Moj Bog, moj Bog, ne govori vedno tako! Ti, ti! (Ginjena, nežno pritiska njegovo glavo k sebi.)

Pepi: Saj me razumeš, kaj ne? O jaz vem. Ti veš, da je vse res, kar govorim, samo iz usmiljenja molčiš. Ali jaz vem, da me razumeš. Zato ti toliko povem. Samo tebi. Samo tebe imam rad, vidiš! Ne hodi še doli! Še malo ostani. Tako težko mi je samemu.

Berta: Saj ostanem, ako želiš.

Pepi: Da, da, ostani. Meni je, kakor da ti nekaj preti, Berta, kakor da te moram čuvati pred nečim težkim. Vidiš Berta, ti ne veš, koliko zavisti je včasih v mojem srcu proti tebi. Strah me je. Ali ne boš se, to je vse tako čudno, nejasno, nikdar bi ti ne mogel storiti kaj žalega. Nikdar! Vse dobro ti želim. Kakor da je nekaj tistega v tebi, česar sam nimam. Nekaj mojega. Boli me to, ali tako sem srečen ob enem. Ti, ti moraš živeti, Berta. Polno, svoje življenje. Vidiš, jaz tako hočem. Nekaj onega, česar jaz nimam, je v tebi, in zato moraš biti močna, jaka. Kakor da je neka moč odvzela meni vse moje sile, da nagradi tebe. Ti imaš svoje in moje, dvojni fond. Pomisli. Nekdaj sem zdvajal nad teboj, takrat, ko si ubogala očeta in ostala doma v prodajalni. Hotela si v svet, učiti se, za velikimi cilji si hrepenela. Ali ne veš, kako si sanjari, da študiraš medicino, da boš zdravila uboge, da ustanoviš velik hospital za revne otroke? Takrat sem jaz s teboj sanjaril. Ali veš, kako sva se skupaj učila? Ali oče ni hotel. Niti liceja nisi smela dovršiti. In ti si ubogala, nekako tiho si resignirala. In jaz sem takrat obupal nad teboj. Mislil sem, da ni nič energije v tebi, nič sile, nič odpora. Ali zdaj vem, da takrat še ni bil čas zato. Bila si še otrok, takrat pred šestimi leti. Ali sedaj, Berta, sedaj pazi! Pazi, da te ne okradejo! Zdi se mi, da te čakajo velike stvari. Ne jemlji Ponikvarja!

Berta: Ali prosim te, kaj vendar misliš! Ne, ne, trgovali z menoj ne bodo. Sploh pa..., mislim, da prečrno gledaš brat. —

Pepi: Tako? Jaz mislim, da ne.

Berta: Ali to bi bilo podlo, če bi me silili.

Pepi: In takrat, ko si morala ostati doma?

Berta: Takrat...? Ne vem... Morda so imeli najboljše namene...

Pepi: Najboljše namene?! Hm! Tudi sedaj bodo prišli z najboljšimi nameni. A ne veruj. Njihova sebičnost se skriva za takimi frazami. Ne bodi tako zaupljiva.

Berta: Kako govoriš?! Očetu in materi menda vendar smem verjeti?!

Pepi: O verjemi mi, da se dandanes marsikaj skriva v naših družinah. Ljubezen, prosim te, kaj pa je to, ljubezen?! Sebičnost je, če se prav premisli. Zakaj ljubimo? Ker je že v tem, da ljubimo, toliko sreče in blaženstva za nas same, da bi ne smeli iskati še drugačne nagrade. Recimo ljubezen starišev do otrok. Ali nas ljubijo radi nas samih, ali zaradi nas samih kaj žrtvujejo? Ne, v najboljem slučaju nas ljubijo, ker smo njihovi, ker smo njihova last, njihovi otroci? A pozneje, kaj meniš, da ostane mnogo takih idealnih družin, kjer vlada le idealna, nesebična ljubezen med vsemi? Ah, kaj še! Oni tirjajo od nas ljubezni, zahtevajo hvaležnosti, naša dolžnost, — zatrjuje se nam, — naša dolžnost je, povračati jim dobrote, katere smo od njih sprejeli. In to je res, brezsrčno bi bilo od nas, da jih ne ljubimo, da jim ne storimo vsega, kar je v naši moči. Ali prosim te, od kje imajo pravico zahtevati od nas našo srečo, takorekoč naše življenje? Oni so odživel svoj del, a vendar hočejo še več. Del otrok, naš del, hočejo! Hvaležnost! V imenu hvaležnosti pridejo: zdaj se žrtvujte, mi potrebujemo žrtev! In vsi dobri otroci v romanih in novelah in v življenju mečejo vse upe od sebe, vso mladost in se s sladkimi solzami vesele, da so tako dobri, poslušni. Ta dá svoj cilj, svoj poklic, svoje prepričanje, drugi ljubezen, srečo — življenje dajo, in

kar jim ostane, je samo še topo vegetiranje, — življenje ni več.

Berta: Ali to je strašno! Zakaj mi to pripoveduješ?! Ti, tvoje govorjenje je bogokletno! Pri nas ni tako. Kako imajo tebe radi!

Pepi: Kaj ne, mene, od katerega ne morejo pričakovati ničesar! Ali jaz ne govorim za-se, za tebe govorim. Za te, čuješ! Jaz čutim, da bodo prišli k tebi v imenu dolžnosti, hvaležnosti, ljubezni... Jaz to vem in nečem, da se vržeš proč brez misli, v neumnosti, v ekstazi nekega sugeriranega čustva. Nečem! Ker jaz jih ne ljubim, vidiš, kakor je predpisano v katekizmu. Tako so mi tuji, tako grozno tuji! Niti hvaležnosti ne čutim. Prav nič! Kadar me mama zjutraj oblači in zdihuje, da sem ji v pokoro, kadar nejevoljno suva moje telo iz jedne strani na drugo, vidiš, takrat zatisnem oči, zamižim, ker je moj pogled prepojen s sovraštvom. Stisnem ustnice, ker bi drugače zakričal: vrzite me na gnoj! Zakaj me mučite?! In končno. Povej mi: v resnici kaj sem jim? Jaz čutim: očeta je vselej sram, kadar mora kakemu tujcu pokazati: »in to je moj sin.« In mati? Mati je ponosna pred Bogom in pred ljudmi na svojo veliko čednost, na angeljsko požrtvovalnost, s katero me oblači, s katero skrbi, da ne segnijem v lastnem gnoju in da moj želodec ne trpi pomanjkanja. A ona je angelj, in nebesa so ji gotova! Berta, Berta nihče nima trohe ljubezni za-me!

Berta: Pepi, kako moreš to trditi!

Pepi: Ne pridi mi s sentimentalnimi lažmi. Ne iščem jih. Ti si dobra. Da, da ti si dobra. Nekaj svetlega je v tebi. A ti si še otrok, Berta! Nič ne misliš. Za vse se zanimaš, samo o sebi ne razmišljaš nič. Prav nič ne veš, kaj hočeš.

Berta: Naposled imaš prav. Ali čemu razmišljati! Vse pride samo od sebe.

Pepi: Da, vsili se ti od zunaj!

Berta: Jaz ne vem, ali jaz ne vidim nič strašnega v življenju. Cel dan delam, in to me napravi tako prosto, srečno, nevezano. Doli v prodajalni, kjer se vse giblje in dela, mi nikdar ne pride na misel, da ne spadam sem, da bi morala postati nekaj drugega. Vsi so veseli, pa sem še jaz vesela. In moji cilji?! Nimam jih! Jaz mislim, da že pridejo sami od sebe, da nič ne zamudim. Da, jedenkrat pride vse, in vrata v življenje se mi odpro na stežaj. In potem stopim venkaj v boj, sveža in mlada s smehom na ustnicah.

Pepi: Da in pušice bodo letele na te in braniti se boš morala, ako ne boš hotela podleči.

Berta: In če! Ne bode me bolelo. Krasno je biti mlad in živeti, samo živeti. Gledati, kako vstaja zarja, kako sveti solnce, čakati mrak, sanjariti v noči o novem dnevu! Lepo je! Ne vem, kako sva prišla do teh neprijaznih pogovorov, tako sem srečna! In moj mir mi je ljub in drag. Čakam, čakam... nekaj lepega, krasnega...

Pepi: Da, čakaj in pazi, da ti ne zagrnejo tvojega solnca z večnimi zagrinjali. Odpirajo se ti vrata v življenje, ali hoteli te bodo voditi po drugih potih, kakor misliš ti.

Berta: Molči, molči! Ah, tako lepo mi že dolgo ni bilo v duši. Zunaj sije solnce. Da je danes nedelja, peljala bi te venkaj pod lipe. Tako opojno duhte.

Pepi: Taka si, glej. Niti jedna terna misel ti ne ostane v duši. Samo solnce te je. A sedaj idi, idi.

Berta: Resnično, zadnji čas je. (Na hodniku zazvoni.) Najbrž me že kličejo. Adio! (Odhaja. Iz hodnika se čuje govorjenje.)

Peti prizor.

Pepi, Berta, Zima in Marija.

Berta (se vrača): Oče je prišel. Pravi, naj ne hodim doli.

Zima (55 let star, visok, še jako krepek mož. Govori ženi, ki prihaja takoj za njim): Ali, kadar ti

povem, da nečem. Pusti me že v miru s tvojimi prigrizki. Kakor da nimam družih skrbi!

Marija: Ali tatek, tatek! Zakaj se tako razburijaš! Morda malo juhice? Obed ne bo še tako brzo na mizi.

Zima (vrže klobuk na stol): K vragu! S kože bi skočil! Mir mi daj, pa basta! In molči, prosim te! Bil sem sam v komptoiru. Celo dopoldne sem sedel nad knjigami. Ni mi do jedi. Ali Ponikvar pride na obed; skrbi, da bode pošteno kosilo.

Marija: Seveda, seveda. Ponikvar je fin mož in razvajan. Ali naša Bertka tudi ni..., nu, jaz si mislim svoje. Dobro bi bilo.

Zima: Mora biti! A kje je Berta? Ah da, tu si. Drugič mi ne stoj celo dopoldne zgoraj, razumeš.

Berta: Pepi je bil tako sam, pa...

Zima: Pepi?! Pepi nima ničesar ukazovati. Navadi naj se, saj ima itak najlepše življenje na svetu. Brez skrbi... Proketo, kaj bi dal... Toda res, Berta! Govoriti imam s teboj. Želim, da si drugačna proti Ponikvarju. Ne občuj ž njim, kakor s starim gospodom. To je razžaljivo. In prijaznejša bodi, skrajno prijaznejša...

Berta: Kako to mislite?

Zima: Kako to mislim?! Vraga, jaz ti ne bom razkladal, in ovinki niso moja navada. Z jedno besedo, on te hoče za ženo, in jaz želim, da mu ne delaš zaprek.

Marija: Snubil jo je že?! Vidiš, vidiš, ali ima dekle srečo. Bertka, Bertka, moj zlati, srečni otrok! (Hoče jo objeti.)

Berta: (katera matere niti ne opazi): Kako?! Kaj pravite?!... Ponikvarjeva žena?!... Ne, ne. Recite mu kar naravnost, da ga nečem!

Zima (osupnjen): Nečeš ga?! To sem pa res radoveden! Glej, neče ga! Ali, če ti povem, da si moraš oblizniti vse prste, da te sploh hoče! Polovico milijonarja!

Berta: Njegov denar me ne briga. Nečem ga,

Marija: Moj Bog, moj Bog, ti otroci!
Ne hodi vendar nespametna, Bertka!

Zima: Nečeš?! In če jaz zapovem, če hočem! Idi sedaj doli, in da mi opoldne ne delaš neprilik, razumela?! Ti vzameš Ponikvarja, in basta! (Hoče, da otide skozi vrata v ozadju.)

Berta (strastno): Ne, nikdar! nikoli! In če me ubijete!

Zima (se obrne. Oče in hči si stojita nasproti in se merita): Ah! A-a-ah!

Marija: Joj, to dekle, ta Berta! Joj, joj!

Berta (po pavzi): Ne, nikoli!

Zima: Nikoli?

Berta: Nikdar.

Zima: In če ti zapovem, če zahtevam?!

Berta: Zato nimate pravice!

Marija: Bertka, Bertka!

Zima (svoji ženi nevoljno): Ne mešaj se vmes! (Nakrat Berti po kratkem a hudem boju): In če te prosim?...

Berta (ne razume prav): Če prosite?...

Zima: Da, prosim! (Položi ji roke na rame, mehko): Bodi pametna, Berta. To ni tiranstvo. Mora biti! Zaradi nas vseh! (Po kratki pavzi): Jaz stojim na robu propasti. Jedino Ponikvar me more rešiti. Drugače smo berači... Niti obleka, katero nosimo, ni naša. —

Berta (klone): Moj Bog!

Marija: Kaj praviš? Kaj govoriš? Berači?! Mi?... Mi berači?... Saj ni res!... Nemogoče!... Daj no, govori! (Stresa Zimo za rame.)

Zima: Pusti me!

Marija (vzdihuje in joka): Oh, oh! In to sem morala doživeti! Nekaj tacega! Tako sramoto! Oh!

Zima (Berti): Da, Berta! Daleč sem došel! Prosim moram, svoje otroke moram prositi!

Berta: Oče! (Se ga oklene):

Pepi (ki je doslej molčal, pomembno): Berta!

Berta (se izvije očetu iz rok): Ne, ne, ne morem!

Zima: Ne moreš?! Potem... potem... potem mi ne preostaje drugega... Potem sem zgubljen. Berta, ali res hočeš, da vsi propademo?... Da postanem berač na svoje stare dni?!... da stradava z mamo?!... In Pepi!... Ali hočeš...

Pepi (mu pretrga besedo): Ne govorite o meni! Ne zlorablajte mojega uboštva v vaše namene!

Zima, (kakor, da ne čuje sinovih besed): Ali hočeš, da pride Pepi v ubožno hišo, ali da ga vozi kdo okrog in berači zanj po hišah?!... Berta!

Berta: Ah, oče! Ah, oče!

Pepi: Berta, kaj sem ti pravil?! Spametuj se! Življenje hočejo! Mladost, srečo!

Zima: Kaj govori?

Berta: Ah oče, ne morem, ne morem!

Zima: Ne moreš?!... Nečeš, reci raje!

Marija: Neče?!... O, nehvaležnica!... Beračiti nas pusti! A kedo te je zredil, kedo?! Na teh rokah sem te nosila! S svojim mlekom sem te dojila!... In zdaj ne more in neče! O-o-o! Ti...

Pepi: Kaj jo grdite?!... Če ste ji dali življenje, imate li zato pravico zahtevati ga zopet nazaj!

Marija: Jaz sem njena mati, ona me mora ubogati!

Zima: Kaj moram tudi jaz obžalovati, Berta, da imam hčer?! Berta!

Berta: Pustite me! Saj moram znoreti! Samo danes me pustite!

Zima (Mariji): Pustimo jo! Ponikvar mi je dal teden dni premisleka. Naj premisli! (Odide s svojo jokajočo se ženo skozi srednja vrata v ozadju.)

Berta (stoji nekaj časa sredi sobe potem se vrže na kolena pred brata): Ti mi pomagaj! (Skriva obraz v bratovem naročju in plaka.)

Pepi (sedi mirno, ljubezen in sočutje se mu bereta na obrazu. Z desno roko ji hoče pogladiti lase, ali Bertina glava leži tako, da je njegovi tresoči se prsti ne morejo doseči. Bolestno): Berta!

(Zagrinjalo pade.)

na čelo mestni upravi. Cesarja Franca Jožefa I. mestno višjo dekliško šolo, ki pod spretnim vodstvom prav sijajno uspeva in dosega najpopolnejše učne uspehe, tako da se danes v strokovnjaških krogih smatra za jeden najboljših učnih zavodov te vrste, treba bode po mojem menenju v smislu ministerskega regulativa za višje dekliške šole preustrojiti v šestrazreden licej. Res, da taka preustrojitev prouzroči mestni občini nekaj novih stroškov; toda v sedanji dobi, ko je tudi ženstvo stopilo v življenja tekmovalni boj, in glede na to, da je omikana in prosvetljena žena in mati pravi blagoslov za rodbino, za žensko šolsko izomiko nikdar dosti ne storimo. Sicer je pa pričakovati, da bode učna uprava, ki po drugod ženske liceje prav izdatno podpira, tudi našemu naklonila mnogo višji letni prispevek, kakor ga uživa višja dekliška šola sedaj».

Torej: ... »v sedanji dobi, ko je tudi ženstvo stopilo v življenja tekmovalni boj, in glede na to, da je omikana in razsvetljena žena in mati pravi blagoslov za rodbino, za žensko šolsko izomiko nikdar zadosti ne storimo«. Od srca smo hvaležni g. županu Hribarju za te odločne besede ob tako važni in resni priliki.

Ne le, da nam je v posebno zadoščanje, da se je tako odličen veljak izrekel za čim večjo šolsko izobrazbo ženstva ter tudi priznal opravičenost sodobnega ženskega gibanja, kar zagovarjati in propagirati je cilj in naloga našega lista, marveč nam gornje besede tudi svedočijo in jamčijo, da se bo v središču Slovenstva tudi v bodoče delalo v tem smislu. In to je, kar nas sosebno veseli ter navdaja z nado v lepšo bodočnost. ...

Sicer pa je dični ljubljanski župan, g. Ivan Hribar, že večkrat pokazal, da ve ceniti ženo tudi tedaj, kadar ista nastopa v javnosti. Tako se je n. pr. na banketu 25-letnice »Edinosti« priznalno spominjal tudi »Slovenke«, za kar mu je bilo sosebno

tržaško ženstvo hvaležno. Vsaka Slovenka mora pač z veseljem pozdraviti namero g. župana Hribarja, da tudi slovensko ženstvo dobi svoj licej.

PRAVICA DO ŽIVLJENJA. ZOFKA KVEDER. PRAGA.

Drama v štirih dejanjih.

Drugo dejanje,

Scena, kakor v prvem.

Pepi sedi sam pri srednji mizi, na kateri je pripravljena kava s skudelicami. Zima, Marija, Berta, Makso, Ponikvar prihajajo iz obednice.

Prvi prizor.

Zima prihaja: Kavoj pijemo vedno v tej sobi, človek se čuti bolj en familie.

Ponikvar: Da, nekako intimnejše je, čuti se, da je navadno bivališče družine.

Marija: Seveda, razkošno ni, ali vsaki del pohištva nam je dober, star znanec. Dolgčas bi nam bilo, mislili bi, da nismo več doma, ako bi namestili drugo, moderno opravo.

Ponikvar: Jaz se na svojem posestvu nikdar nisem dotaknil hišne oprave. To je del poslopja. Stare tradicije zavijajo vse v mnogoletne spomine. Cele generacije so rabile te komode, te čestite naslonjače, in začrnele slike s pastaricami, nališpanimi vitezi in koketnimi damami rokoka visijo že dolga, dolga desetletja po stenah. Jaz imam spoštovanje pred vso to šaro. Ne dotikam se je.

Marija: Da, da, resnično, gospod Ponikvar! Ali končno moramo taki pieteti žrtvovati vendar-le skoro preveč svoje komodnosti.

Ponikvar: To ravno ne mora biti. Jaz sem si na primer svojo delavnico uredil čisto po svojem — naj tudi od mene ostanejo spomini v hiši. — — A — a, gospod Pepi? Kako je to, nisem vas videl pri obedu?

Pepi: Kadar so tuji gosti v hiši, vselej.

Zima: On navadno sam obeduje.

Marija: Ali prosim te lepo, Pepi, kak tuj gost! Izvolite, gospod Ponikvar! Nalij kave, Berta! Ako želite pušiti . . . Daj, stari, tvoje smodke.

Zima vzame smodke z etažere: Dobre so. Izvolite! Te imam specijalno samo za svojo privatno porabo.

Ponikvar: Zelo ljubeznjivo od vas, gospod Zima! Prosim! Ako dame dovolijo?

Berta mrzlo: Prosim!

Zima: Hočeš tudi ti, Makso?

Makso: Prosim!

Zima: Danes ostaneš zgoraj, v komptoir greva zvečer. Praktikant je mesto Berte pri blagajni.

Makso: Dobro, gospod principal.

Zima: Ah, k vragu s principalom! Tvoj stric sem.

Ponikvar: A? Gospod Makso vam je v sorodu? Tega pa res še do danes nisem vedel!

Zima: Čudno! Sicer pa je to neko jako daljno sorodstvo. Jaz se niti sam ne spoznam.

Ponikvar: Da, da ta sorodstva! To vam je komplicirana veda! Gospodična Berta, vi ste danes osobito tihi. Tega nisem pričakoval.

Berta: O, gospod Ponikvar . . .

Marija: Nekoliko je zmedena. Morate oprostiti! Ta nepričakovana čast . . .

Zima: Ne govori budalosti! (Berti, s pogledom): Dopoldne je tožila, da ima migreno.

Ponikvar: Migrena? Nu, migrena je navadna bolezen vseh gospodičen! Ali, gospodična Berta, jaz vendar-le mislim, da bi danes zaslužil nekoliko več pozornosti. Tako lakonično, kakor danes, še niste govorili z menoj. In prej sva bila vedno tako inenitna prijatelja!

Berta: Bile so drugačne prilike.

Pepi: Prosim te, Berta, pelji me nekoliko na balkon v obednici. Malo zraka bi hotel,

Berta: Takoj!

Marija: Ali, Pepi, Tvoje muhe so res že neznosne.

Pepi: Gospod Ponikvar mi bo rad oprostil. Moja oseba mu je neprijeten nameček za krasen sen bodočnosti.

Marija: Molči! In kako gospodariš z Berto! Zakaj nisi rekel Maksu?

Pepi: Ker hočem Maksa že itak s seboj imeti. Saj ga ne potrebujete. (Maksu.) Nu, pa me ti ekspediraj ven. Berta, ne jezi se, da sem te motil v tvojem interesantnem razgovoru z gospodom Ponikvarjem.

Zima: Idita, idita! (Pepiju.) Ti si sploh neprebaven, da je človek skoro vesel, kadar . . .

Pepi: . . . me ne vidi. Verjamem!

Makso z Pepijem odide

Drugi prizor.

Ponikvar, Zima, Marija, Berta.

Ponikvar: Tudi Pepi ima danes posebno antipatijo do mene, prav, kakor gospodična Berta.

Marija: Ali prosim vas, gospod Ponikvar! Berta ima migreno, Pepi je pa vedno siten in muhast. Oh, kake križe imam ž njim! Neznosno mi je včasih! Vse, vse mu storimo — a vidite . . . Sicer pa se mu ne sme preveč zamerovati. Človek v njegovem stanju zasluži, da se mu kaj pregleda.

Ponikvar: Gotovo, gotovo, milostiva! Nihče mu nič ne zamerava. Gospodična Berta, danes izborna izgledate! Ta svetla barva vam imenitno stoji. Človek bi kar poetičen postal, kadar vas vidi tako krasno in cvetočo!

Berta: Gospod Ponikvar, doslej ni bila vaša navada delati poklonov. Ne poda se vam.

Ponikvar: Oho, jako smo nemilostivi? Kdaj pridete zopet na mojo pristavo? Dva vrana sem kupil. Naučim vas kočijažiti.

Berta: O, hvala gospod Ponikvar!

Ponikvar: Ali prej ste vendar večkrat prišli. Se spominjate, še zadnjič, — komaj par tednov je, sem vas učil jahati. Držal sem vas krog pasa.

Berta: Razmere so se spremenile, gospod Ponikvar, in netaktno je od vas, da sedaj namigujete na razne intimnosti, ki so imele svoj čas popolnoma nedolžno lice. Vi, kakor stari prijatelj mojega očeta...

Ponikvar: Nu, in kaj se je spremenilo, Berta? ... Zakaj ste taki?

Berta vstane in stopi na levo k pisalni mizi: To bodele menda vi sami najbolj vedeli, gospod Ponikvar! (Brska po mizi med časopisi.) Kam pa je Pepi ta list založil. Ah, oprostitute! (Odhaja skozi prva vrata.)

Ponikvar za njo: Ah, nič zato! ... Danes imate migreno, gospodična Berta. Odpuščam!

Marija: Kam zopet bežiš? Da si mi takoj nazaj!

Berta: Nu! (Odide.)

Tretji prizor.

Ponikvar, Zima, Marija.

Ponikvar Zimi: Kako je neuljudna! Vi ste mi vendar zatrjevali...

Zima: Gotovo! Ali vidite, kaj hočem s tako svojeglavnostjo. Potrpite! V par dneh...

Marija: Da, da, v par dneh, gospod Ponikvar... Sedaj je to dete še docela iz sebe. Verjemite mi, ona je dobra hči, ona vas ljubi.

Ponikvar: Ne vidim ravno. Ali nič ne dé! Nisem sentimental. Ni mi do kakih poetičnih čustev. Skoro, da mi je ljubše... Ne imel bi časa pečati se z zaljubljeno ženo. Meni je glavno... Nu, saj veste. Človek mora postati soliden, skrbeti za potomce... Zadnji čas je že... Ali, Zima, veste, od našega dogovora ne odstopim! Ne odstopim! Prijateljstvo gori ali doli!

Zima: Razume se, razume se! Jaz jo že naučim!

Marija: In jaz, gospod Ponikvar! Rekla sem ji že, naj si oblizne vse prste,

naj na kolenih Boga zahvali! Ali kaj! Svoje glavnost! Sicer pa dekle ni napačno! Morete biti veseli, gospod Ponikvar!

Ponikvar: Gotovo, gotovo. Danes je uprav dražestna. Še malo bi se rad pošalil ž njo.

Marija: Rečem ji, da igra z vami šah, ako želite.

Ponikvar: Imenitna misel! Vi ste ženij, milostiva. Zima, jaz vam čestitam.

Zima: ironično Čestitate?

Marija: Vidite, gospod Ponikvar, tako je vedno! (Z afektirano ljubeznivostjo :) Tatek! ... Razjezim se, potem imaš...

Ponikvar: Ne razburjajte se tako brzo. Gospod soprog se samo šali. Poznam ga...

Marija: Da, da že dolgo se poznata. Večkrat sem že mislila, zakaj sta tako formalna... Vikata se, a...

Zima: Oh, prosim te, ne vtikaj se v stvari, katerih ne razumeš!

Ponikvar: Potrpljenje, milostiva, potrpljenje! Kmalu bo drugače! A kje je gospodična Berta? Kaj ste mi obljubila, gospa... gospa mama...?

Marija: Gospa mama! Kako fino se to sliši iz vaših ust. Ah, poredni ste, gospod zet!... Haha!... Ali jaz že grem. (Ide na leva vrata in kliče:) Berta, Bertka! Čuješ! Pri-di takoj!

Četrti prizor.

Ostali in Berta.

Berta prihaja z albumom slik v roki. Nevoljno: Kaj pa je? Česa potrebujete?

Marija: Gospod Ponikvar bi rad s teboj šahiral.

Ponikvar: Da, gospodična Berta! — Kaj pa imate tam?

Berta: »Hrvatski salon«. Slike so to. Prišle so mi pod roke, pa sem jih pregledovala (Odloži album na pisalno mizo in jemlje šah iz neke škatulje na etažeri): Torej šah?

Marija: Saj si že slišala! Vedno samo knjige prenašaš okrog. Denar stanejo, družega nič!

Pavza, v kateri igrata Berta in Ponikvar šah.

Ponikvar se glasno smeje: Pazite, pazite, gospodična! Danes ste jako razstreseni. Vjamem vas. Sicer pa škoda. Za me namreč! Sreča v igri, nesreča v ljubezni! Nisem li revež? In sedaj, v takem kritičnem času! Ah, zakaj me gledate tako strogo! Take oči! Kakor svetnica v oltarju. Ali lepe oči! Sveti Ilija, imenitne oči! Ah, kadar bodo krotke, tako krotke... Mehke ponižne, nekoliko plahe... to bode nekaj! Prava delikatesa taki kratki, boječi a udani pogledi, take ponižne, premagane oči!... Ah, vaše oči, gospodična Berta!

Berta: Gospod Ponikvar, to presega že vse meje dostojnosti!

Ponikvar: Dostojnosti! Ah, jaz nisem bil nikdar tako oblizano vljuden, pa se tudi niste jezili, Berta.

Berta: Povedala sem vam, prej je bilo drugače. Bili ste mi nekak dober, star stric!

Ponikvar: Dober star stric! Imenitno!... Ha ha!

Zima: Berta!

Marija: Oprostite, gospod Ponikvar, Berta je danes...

Ponikvar: ...dražestna!

Berta: Gospod Ponikvar, meni se ne da več igrati šah.

Ponikvar ironično: Migrena, vem! Pojdim na vrt.

Zima: Res, pojdim na vrt. Berta je danes res nervozna.

Ponikvar: Da, da. Ali meni je to všeč. Njeno obnašanje je tako pikantno. Jaz uživam! Na mojo čast, uživam! Ali pojdemo?

Zima: Da, da! (Mariji): Mi pridemo kmalu nazaj. Pripravi kaj za prigrizek!

Ponikvar: Da, mi pridemo, mi pridemo! (Berti vsiljivo): Izvolite mojo roko, gospodična? (Vsi trije odidejo.)

Peti prizor.

Marija sama, pozneje Makso.

Marija: Ah, ti otroci, ti otroci! (Pospravlja po mizi.) Jaz le ne umem, zakaj je to de-

kle tako neumno! Bogat človek in prijazen! Vse prste bi si morala oblizniti, vse prste!

Makso skozi leva vrata: So že vsi proč, ah?... Pepi hoče vode, žejen je.

Marija: Na vrt so šli, da. Ali pridejo takoj. — Vode hoče, Pepi, praviš? Temu je treba tudi vedno samo streči! Nu! Sploh pa naj pride sem, privedi ga sem. Kaka manira je to, skrivati se po kotih, kadar imamo gosta v hiši! In tacega, kakor je Ponikvar! Ah, ne veš, koliko imam skrbi. Ti otroci! Ta Berta! Kako se obnaša. In nam je strašno težko, saj menda veš. Saj ti on vse pové. Jokala bi krvave solze, Makso!

Makso: Teta, kar je v moji moči, bom vse za vas storil! Zaklinjam se!

Marija: O ja, ti si dober! Da si ti naš Pepi! Zdrav si in dober si! Lepo bi bilo. Ali veš, nekaj lahko storiš. Reci Berti, naj bo pametna. Ona ima dobro mnenje o tebi. Reci ji! Pokusi, Makso! Ona te ceni in ona mora vzeti Ponikvarja! Razloži ji to!

Makso: Jaz naj ji rečem?! Ne, ne, tega ne morem. Vse, kar hočete, ali tega ne!... Ne, tega ne!... Ona bi me niti ne poslušala. Gotovo ne... Vi me prece-
njujete... Ona ne misli Bog zna kaj o meni!

Marija: Izgovori! Kaj za božjo voljo je prišlo nakrat v vas. Vsi se bunito!... Oh, ta mladost! Nobene hvaležnosti, nobene pokorščine! Nobene! Strašno je že, kaki so otroci dandanes! Mesto... pa kaj pomaga govoriti! Ali povem ti, kadar z lepo ne pojde več, počnemo drugače! Bomo videli, kedo je gospod, mi ali vi!... Nu, kaj stojiš! Pepija pripelji sem, da ne bomo zopet vsi raztreseni po vseh sobah, kadar pridejo oni trije iz vrta. (Makso odide.)

Šesti prizor.

Marija, Makso in Pepi.

Marija sama: Glej, tudi ta drži z Berto! Tudi ta se je začel zoperstavljal, ta, o

katerem se drugače skoro ne vé, da je v hiši! O, o, dandanes...

Makso vozi Pepija: Tukaj smo.

Pepi činično: Per Schub eingeliefert! Kaj si pa tako slabe volje, mama!

Marija: Kaj, kaj! Ti in Berta! Pod zemljo me spravita, poi zemljo!

Pepi: Zakaj si taka z nami? Zakaj hočete po vsej sili obesiti Berto Ponikvarju na vrat. Nikdar ga ne bo vzela, za to garantiram jaz!

Narija srdito: S teboj niti ne govorim! Kaj pa si ti?! Kdo te kaj vpraša? Boga zahvali, da ti damo jesti! In molči, da veš, molči! To pravico imaš ti! (Odide skozi desna vrata in jih za seboj zaloputne.)

Sedmi prizor.

Pepi in Makso.

Pepi: Ha, ha! Ali si čul?! Ljubeznjivi so z menoj! Kaj pa sem jaz! Hvaležen moram biti, da dobim jesti! Sicer pa imajo prav. Berta je kapital, od katerega pričakujejo sedaj dobrih obresti. Jaz pa sem mrtvo blago, — menjica, katere nihče ne izplača. Makso, zapiši vendar enkrat še mene v glavno knjigo med naše dolžnike, ki so napravili konkurz. Med najslabše, veš! Od katerih niste dobili niti pol procenta iz konkurzne mase.

Makso: Kako si ti vedno čuden! Od kar te poznam, imaš tako veselje, brskati po lastnih ranah. Nisem mehka duša, ali včasih bi se zjokal nad tvojim smehom. Kak človek bi bil, da si zdrav...

Pepi: Hvala! Tudi to priznanje je nekaj! Ali kako se tebi zdi zadnji čas pri nas?

Makso: Tebi povem to, Kakor da hodim po glaževini, se mi zdi. V vednem strahu sem, da se kaj ne pripeti. In vsi so tako osorni. Prej je bilo veselejše tu, Pepi. Meni je včasih težko, zelo težko.

Pepi: Vem. Vidiš, mene to jezi, da te moj oče izrabljuje. Vse pravice si prilastuje kakor sorodnik nad teboj, ti nimaš

nobene do njega. A ti stiskaš pesti, kolneš na tihem, a hodiš potem okrog z upognjeno glavo in upognjenim hrbtom.

Makso: Ti tega ne razumeš. Jaz moram molčati! Mora vse tako biti?

Pepi: Mora? Kako si smešen! A če ti nečes?!

Makso: Ti tega ne razumeš! Tu ne pride v poštev, kaj hočem in česa nečem. Sploh, jaz ne pridem v poštev.

Pepi: Temne besede. Ne razumem jih!

Makso: Tem bolje. Govoriva kaj drugzega.

Pepi: Da, kaj drugzega. Kaj misliš o Berti in Ponikvarju?

Makso: Kako prideš do tega vprašanja? Kaj naj jaz mislim o... o tej zadevi! Ponikvar je jako bogat.

Pepi: To sam vem. Ali Berta?!

Makso: Imela bo vsega v obilici. Bogata bo.

Pepi: Tega te ne vprašam? Jaz hočem vedeti samo, kaj ti osebno misliš o tej projektirani zvezi.

Makso: Jaz?! Jaz ne mislim nič. Moje mnenje ne pride v poštev.

Pepi: Jasni odgovori, to je res! In če Berta Ponikvarja vzame?

Makso: Tvoj papa bo zadovoljen.

Pepi: Kaj papa! Berta!?

Makso: Ne vem. Berta ima veselo nprav, morda...

Pepi: Danes si neznosen! Menda nič ne misliš! V večno suženstvo se proda, nič drugzega.

Makso: Moj Bog. Kaj pa morem jaz?! Jaz sem zvezan! Hrom sem! Ne morem se ganiti! Kakor, da nevidne gore leže na meni... Vse me tišči! Ne morem dihati!

Pepi: Nu, vendar enkrat nekaj! In če Berta neče Ponikvarja, če ga ne vzame?

Makso: Ne vprašuj me! Jaz ne smem misliti, Ti morda ne veš...

Pepi: Kaj?... Da je moj oče, da smo mi vsi v Ponikvarjevih rokah? To vem.

Makso: No, da.

Pepi: In kaj potem?!

Makso: Kaj?! Ti menda ne veš, kaj to pomeni?! Firma propade. Tvoj oče postane berač! Stvar je strašna!

Pepi: In kaj potem?!

Makso: Pomisli: Berta! Ti! oče, tvoja mati! Ničesar nimate!

Pepi: In ti?

Makso: Ah, jaz! Kaj jaz! Jaz bi šel v rudnike, če bi bilo treba, na cesto... Ali vi, vi!

Pepi: In Berta?

Makso: In Berta?! To je ravno... Tega ne prenese...

Pepi: In ti?!

Makso: Jaz?! Jaz bi delal za njo, za vas vse, da bi mi kri tekla od rok!... Ako bi smel!... Ali kaj bi to pomagalo! Ne, ne! Molčati moram! Čakati moram!... Morda, morda bom smel delati!... Če ona sama, ... če ona neče Ponikvarja! Ah!... Ali sedaj?! Sedaj nesmem govoriti! Molčati moram! Jaz bi že vedel, kaj bi ji rekel! Ali tega ne smem! Kaj me ne razumeš?! Rekla bi mi morda enkrat pozneje: Zakaj nisi molčal?! To bi mi rekla. Revščina je hudobna, da veš, in težka... In tega bi ne prenesel, da mi tako reče! Tega ne!

Osmi prizor.

Makso, Pepi, Marija; pozneje Zima, Ponikvar in Berta.

Marija vstopi skozi desna vrata: Kaj pa je tu? Kaj pa ti deklamiraš! Kako si radeč, ves poten! Na, na! Mene že glava boli od vseh teh reči! Povsod je kaj! In na vrtu so tudi nekako čudni, ti naši ljudje. Tam pa molčijo. Videla sem iz okna. Poklicala sem jih. Par kozarcev vina, potem bo veselejše. Mhm! (Postavlja buteljke na mizo in jemlje kozarce iz kredence.) Ah, če bi bila Berta pametna. Berta!

Ponikvar, za njim Zima in Berta prihajajo skozi desna vrata: Tako, tukaj smo, milostiva. Dolgočasno je na vrtu. Ah, kaj pa imate tu?

Marija: Vino. (Toči v čaše.) Tu, sem-le se vsedite in trčite.

Ponikvar: Imenitno! Vino, peneče vino! (Dvigne kozarec, stoji.) Da napijem na vaše zdravje, gospodična! Na vašo kapitulacijo! Na najino dobro prijateljstvo! Živio!

Berta molči in se ne gane.

Marija: Živio! Živio!

Ponikvar: Trčite z menoj, Berta! Vino in ljubezen! Ha, ha!

Marija: Napij gospodu Ponikvarju, Bertka! Na mnogo let in veliko srečo!

Berta: Mama!

Ponikvar: No, gospodična! Živela lepota in ljubezen!

Berta molči.

Ponikvar: Morda vam je to prefrivolno? Torej, živio zakon z vsemi svetimi blagoslovi!

Berta: Vi ste mi antipatični!

Ponikvar: Antipatičen?! Famozno! Iz antipatije nastaja najstrastnejša ljubezen. Na vašo ljubezen. Berta! (Pije.)

Berta: To je surovo!

Makso pristopi. Z iskječimi očmi: Svetujem vam...!

Ponikvar zaničljivo: Ah, vi?! (Obrne mu hrbet.)

Zima: Gospod Ponikvar, vaša taktika ni prava. Vse bodele pokvarili!

Ponikvar: Vi morate skrbeti za to, da zopet popravite! Sicer me pa sama izziva! Ein Rassenweib! Nu nu! Bodemo videli! Ona ni prva ženska... Pa to so intimnosti! Milostiva, fino vino je to! Fino!

(Zunaj zvoni.)

Berta: Pogledam.

Zima: Pusti! Saj je hišina zunaj!

Berta: Ah, čemu? (Odide.)

Deveti prizor.

Vsi prejšnji in župnik Dolinšek.

Župnik pozdravlja: Mir božji, dragi moji! (Pozdravlja vsacega posebej. Berta mu odvzame klobuk in palico): Ali prosim, prosim, gospodična!

Berta: Danes sem osobito vesela, gospod župnik, da ste prišli.

Župnik: Oho! Nu, drugače me niste Bog zna kako veselili, ha, ha! Ne?

Berta: Ali, gospod župnik!

Župnik: Dobro, dobro. In Pepi, zopet v svojem kotu?

Marija: Vedno tiči pri svoji mizi in svojih knjigah, kakor da se boji, da mu kdo česa ne odnese. (Ide z župnikom k Pepiju.)

Župnik: Kako je, kako, mladi prijatelj? Ne vidim rad, da tako vedno tičite v čitanju! V resnici ne! Preveč novih mislij se mi napijete, ki niso za vas! Za vas posebno ne! Vso potrpežljivost mi izgubite.

Pepi: Potrpežljivost?! Kaj mi bo potrpežljivost! Samo topi ljudje so potrpežljivi, in doslej vendar še nisem tako daleč. Nekaj trme in odpora imam še vedno.

Župnik: Hm, hm! To niso krščanske misli. Sveti mir bi moral biti v vašem srcu in udanost v voljo božjo v vaši duši!

Pepi: Ah, gospod župnik! Meni je moj poganski srd ljubši. Ne pomaga, to je res. Ali človek se čuti vsaj nekoliko živga dokler vse kipi v njegovi duši.

Marija: Vidite, gospod župnik, tak je! Pri njem je vsaka beseda zastoj! Ah, kaj sem že jaz pretrpela radi tega človeka. Nihče ne verjame!

Župnik: No, ni tako hudo, ni tako hudo! Jaz ga imam rad, milostiva. Tudi jaz sem bil nekdaj tak. A življenje me je hitro polomilo, in zdaj sem pokoren. Vidite, to se mi na njem dopade. Er lässt sich nicht unterkriegen, kljub vsemu. To je nekaj, to je nekaj!... (Vrne se k ostalim.)

Zima: Izvolite, gospod župnik! (Ponuja mu stol.)

Marija: In čašico vina, velečastni!

Župnik: Prosim, prosim! Dobro kapljice se ne branim. Tega že ne. Nekako praznično je danes pri vas. Kakor da slavite nekaj nenavadnega.

Ponikvar: Gotovo, gospod župnik! Kako hitro ste opazili!

Župnik: Gospodična Bertka je tako veselo oblečena. In gospod Makso je danes tudi zgoraj, čeravno je delavnik. In gospod Ponikvar, dobri, stari, hišni prijatelj...

Ponikvar: Ha, ha! Ravno prej je rekla gospodična Berta: dobri, stari, hišni, prijatelj! To je že ginljivo!

Župnik: Ali morda ni res! Da, da, vi dobri, stari hišni prijatelj, ste tudi tu. To ima vsekakor svoj pomen. Kakor da slavite...

Marija: Skoro, skero! Mala domača slavnost! V najožjem družinskem krogu.

Zima: Ah, gotovo še ni!

Marija: To se pravi, takorekoč...

Župnik veselo: Kakor nekake zaroke?

Marija: Da, da, takorekoč...

Župnik: Vidite, vidite!

Zima: To se reče, stvar še ni docela definitivna:...

Ponikvar: Ali skoro kakor gotova. Še par dni! In potem gospod župnik, bodo pokale buteljke!

Župnik: Glejte, glejte! Kdo bi si mislil. Zaroka! (Vstane. Vsi vstanejo.)

Berta: Moj Bog, kaj naj storim?... Motite se, gospod župnik!

Župnik: Nič se ne motim, nič! Stvar me je sicer iznenadila, ali pričakoval sem že davno. To je čisto naravno, drugače niti biti ne more. Veseli me, prav iz srca me veseli! Ne bom delal besed. Rečem le, da je tudi moja duša srečna. Ah, mladost, mladost! Tako je lepa! In njena jasna, sveža sreča!... Čuvajte jo, otroci, čuvajte jo!

Ponikvar: Kaj blebeta?! Vraga!... Otroci?!

Župnik: Skrbno jo čuvajte, ker... ker... Vidite, postal sem sentimentalni. Oprostite! Prišli so davni, minoli dnevi k meni, in jaz sem postal mehak... (Otrne si oči, potem energično): Bog živi našo Berto! Bog živi našega vrlega Maksa! Bog živi oba!

Vsi osupli: Maksa?!

Berta se nehote bliža Maksu: Maksa?! Tebe?!

Makso: Berta!

Berta mu poda obe roki: Makso!

Zima se prvi zavé: Ne, ne, gospod župnik! Zmotili ste se!

Marija: Moj Bog! Kaka zmešarija! (Ugleda Berto in Maksa, ki se še držita za roki): Kaj delata?! Sta z uma?

Makso stopi, se tiho in srečno nasmihajoč, k Pepiju: Ne, ne! Ne, ne!

Župnik: Kako ste vsi osupli! Kaj pa?! ... Ah! ...

Zima: Oprostite! Mala zmota! Stvar je ta: gospod Ponikvar je danes zasnubil mojo hčer. Ali takorekoč poprašal je, ako ... No, skratka, vsa stvar še ni na čistem.

Župnik: Ah tako?! Odpustite!

Marija: Makso?! Moj Bog, kaj še! O tem ni govora!

Župnik: Torej moram napiti drugemu ženinu. Nič zato! Nič zato! Živili, gospod Ponikvar!

Ponikvar trka sam z njim: Hvala, velečastiti! Stvar še ni v redu. Nikakor ne. No, ni dvomiti ...

Župnik: Razumem ... razumem ... Gotovo. Ni dvomiti ...

Zima: Prosimo, da ostane stvar za sedaj še med nami.

Ponikvar: Nečem, da pride pred časom na veliki zvon.

Župnik: Gotovo, gotovo. Razume se samo po sebi. Kako sem le mogel biti tako neumen!

Marija: Ah, gospod župnik, kaj ste naredili!

Župnik: Upam, da mi oprostite, milostiva in tudi vi, gospod Ponikvar!

Ponikvar: Ah, kaj! Bagatela!

Marija: Ali vidite, ta otrok, ta Berta ... Ah, gospod župnik!

Župnik: Razumem! Razumem!

Makso in Berta stojita pri Pepiju in se gledata, kakor da se še le sedaj prav vidita. Makso se prvi

zave, vzdihne in obrne oči od nje: Jaz moram doli. Moram v komptoir! Z Bogom! (Stopi k župniku): Oprostite, gospod župnik, moram doli, na posel.

Župnik: Oprostite mi, moja nespretnost ... Kar najraje ...

Makso: Nič, nič! Kaj pa je to drugega, nego imeniten dovtip! Ha, ha! (Poslovi se pri vseh in odide.)

Deseti prizor.

(Ostali brez Maksa.)

Ponikvar: Saj midva tudi danes lahko napraviva one obračune.

Zima: Da, da, kakor želite.

Marija: Še jedno čašico! (Toči.)

Berta pred bratom: Makso! ... Makso! ... Si slišal, Pepi?

Pepi: Slišal sem.

Berta: Tako mi je čudno, kakor da mi neka zavesa pada raz oči. Jaz res nisem vedela ... Makso!

Zima: Le nič se ne ženirajte, gospod župnik! To se lahko pripeti. Ha, ha! Ali sedaj greva, ne, gospod Ponikvar?

Ponikvar oblači površnik: Da, da jaz sem takoj gotov.

Župnik: Tudi jaz moram iti.

Marija: Ah, ne gospod župnik. Prosila bi vas, da še trenotek ostanete. Govorila bi z vami o neki stvari. O neki jako važni stvari.

Župnik: Dobro, dobro, kakor želite, milostiva!

Zima in **Ponikvar** se poslavljata.

Ponikvar Berti: Poljubljam roko, gospodična!

Berta mehanično: Z Bogom!

Ponikvar: Tako globoko zamišljeni! O! o ...! Morda ta, gospod bratranec ... Ha, ha! Kako zanimivo! Kako hitro sem dobil konkurenta!

Pepi: Jaz ne pustim insultirati svoje sestre, gospod Ponikvar!

Ponikvar: Ah, imenitno! Tudi vam je zrasel greben! Ha, ha! Ne, jaz se ravnam

po želji vašega veličansva! (Pokloni se ironično in odide.)

Pepi: Kako se je danes razkrinkal! Doslej je hodil vedno le v ovčji obleki. Lopov!

Jednajsti prizor.

Ostali.

Marija: Berta, posprav' po mizi!

Berta: Takoj, mama. (Zbira kozarce in jih postavlja na veliko taso.)

Župnik: Gospodična Berta, ne jezite se na me!

Berta prisrčno: Ne, ne, gospod župnik! Nasprotno! Ne, ne! Tako lepo ste govorili: Čuvajte svojo srečo! Kakor Pepi! In jaz niti vedela nisem... Kakor da ste mi oči odprli... tako čudno mi je... Tako svetlo, milo...

Marija: Pokličí služkinjo, da odnese in omije posodje. Potem idi v mojo sobo in zloži perilo v predale. — Jaz jo vsega učim, gospod župnik.

Župnik: Tako je prav!

Berta: Klanjam se, velečastni!

Marija: Gospod župnik še ne odide tako brzo. Lahko se vrneš.

Berta: Dobro, mama. (Odide.)

Dvanajsti prizor.

Župnik, Marija, Pepi, služkinja.

Marija: Gospod župnik, govoriti moram z vami.

Župnik: Prosim, prosim!

Marija: Vsa glava mi je polna skrbij, moj Bog! Tako važne stvari se gode...

Župnik: Jaz sem vam na razpolago, milostiva...

(Služkinja pride in odnese posodje.)

Marija po pavzi, ko je služkinja odšla: Vidite stvar je taka-le...

Župnik pokaže na Pepija: Samo...

Marija: Ah, ta!

Pepi, ki je videl gesto: Jaz ne štejem, gospod župnik!

Marija: Stvar je namreč ta: Mi bi radi, da Berta vzame Ponikvarja, a ona ga neče.

Župnik: Pa zakaj bi jo ravno silili, milostiva...

Marija: Zakaj?! Zakaj?! Ponikvar je bogat!

Župnik: To še ni vse. Njegov značaj se mi ne zdi... in potem je že priletel.

Marija: V najlepši dobi je. Sicer pa se o tem ne gre. Bogat je.

Župnik: Bogastvo samo...

Marija: Gospod župnik, vi ne veste vsega... Berta mora vzeti Ponikvarja. Na kantu smo. Ne vem, kako je prišlo, ali moj mož govori o konkurzu, o tem, da smo berači...

Župnik: Hm, hm! Tako, tako...

Marija: Stvar je jako resna.

Župnik: Prav iz srca vas obžalujem.

Marija: Ah, da, v grozni stiski smo. Ponikvar nas ima v rokah. In samo od Berte odvisi... Ah, ta otrok je neumen! Ponikvar je tako bogat; tudi, če bi bilo pri nas še vse po starem, bi morala biti vesela... A sedaj! Že iz hvaležnosti bi morala! A pomislite, ona se obotavlja... neče!... Ah, tako sem nesrečna!... (Joče.)

Župnik: Umirite se, gospa. Morda se vse lepo poravna.

Marija: Ah, da, gospod župnik, ravno zato vas prosim! Recite vi Berti jedno besedo! Spomnite jo na hvaležnost, na četrto božjo zapoved, na dolžnost... Morda vas sluša. Ona ima tako mehko srce...

Župnik: Ali to je težka stvar. Če ona neče Ponikvarja, siliti je ne more nihče. Niti ne sme. To ni šala, gospa.

Marija: Ali, prosim vas, gospod župnik, pomislite, berači smo, ako noče. Vsi, tudi ona. In potem pomislite: Pepi!

Pepi vmes: Mene pustite v miru, rekel sem vam že jedenkrat. Kaj me vlačite v vso stvar!

Marija: Vidite, to ima človek za svoje skrbi.

Župnik: Hm, hm!

Marija: Ah, gospod župnik!

Župnik: Storil bom, kar je v moji moči.

Marija: Ah, vedela sem, gospod župnik, da se usmilita naših skrbi. Takoj vam pošljem Berto. In vi ji rečete...

Župnik: Samo, če ne precenjujete mojega upliva. Berta je jako samostojen značaj, zdi se mi.

Marija: Ali vendar, vendar... Takoj jo pošljem. Oglasite se, prosim, tudi pri meni, predno odidete. V sprednji sobi bom. (Odide.)

Trinajsti prizor.

Župnik in Pepi.

Pepi: Čestitam, gospod župnik! Prijeten posel vas čaka.

Župnik: Odkritosrčno rečeno, tega ne storim rad. Mešati se v tako kočljive stvari...

Pepi: Nu, Berte se ne pregovori tako lahko...

Župnik: To me tolaži. Jaz ne bi rad uplival na koga v tako resnem vprašanju. Pomislite, to je korak za celo življenje. Tu je najbolje, da je človek samo sebi odgovoren. Nositi tuja očitanja, to je nekaj strašnega. Jaz vem... Z menoj se je tako zgodilo...

Pepi: Tako, gospod župnik? Jaz bi rad čul...

Župnik: Da, ko sem bil mlad... Vidite, prej ko sem napil ono nesrečno zdravico, stopilo mi je zopet vse pred oči. Nisem mislil, da postanem duhovnik takrat... Imel sem dekle, zlato dekle, povem vam. A mati ni hotela. Hotela je, da postanem mašnik... A jaz nisem mogel... Šel sem na Dunaj. Jedno leto sem bil gori, in potem mi je zbolela mati... Kaj bi govoril!... Na njeni smrtni postelji sem ji moral obljubiti, da postanem duhovnik... V smrti še, sem se ji moral vedno in vedno zopet zaklinjati...

Pepi: In tako ste postali duhovnik?...

Župnik: Da, tako sem postal duhovnik.

Pepi: In ste srečni?

Župnik: Srečen?! Prej mi je bilo grozno, a sedaj sem se umiril. Ali vendar mislim... boljše bi bilo, da ni tako...

Pepi: In mislite, da je imela vaša mati pravico, terjati od vas tako obljubo?

Župnik: Pravico? Kdo bi o tem razmišljal... Jaz sem ji to obljubil, nisem mogel drugače...

Pepi: Bili ste mehki.

Župnik: Imel sem jo rad.

Pepi: Ne, tega bi ne smeli. Pomislite, kak grozen egoizem je bil v njej še prav do zadnjega!

Župnik: Kako to? Ona je hotela samo moje dobro.

Pepi: Ne, ne, ona je hotela imeti sina mašnika. Mati duhovnika je hotela biti...

Župnik: Molčimo o tem. Jaz nikdar tega ne razmišljam.

Pepi: Da, vsi se bojimo za svoje ideale. Vsi zatiskamo oči, zakaj resnica je včasih trda in neusmiljena. (Dolga pavza.)

Štirinajsti prizor.

Prejšnja, Berta.

Berta pride: Nekaj mi imate povedati, gospod župnik?

Župnik: Da, imel bi. Obljubil sem gospej materi.

Pepi: Gospod župnik ti ponovi: Čuvaj svojo srečo!

Župnik: Gospod Pepi! — Vidite, gospodična Berta, mama, vaša mama me je naprosila, da vam rečem... da vam svetujem... Zelo nesrečna je. Pomislite, na krat nekaj tacega! Ona je bila vedno navajena na obilico...

Berta: Vi, gospod župnik, govorite o tem, da vzamem Ponikvarja, ne?

Župnik: Da, da.

Berta: Jaz sem se že odločila. Urediti imam še neke svoje stvari... Tako rekoč s svojo dušo moram obračunati..., da

vem..., da sem na čistem... Ali drugače! Ne, ne! Gospod župnik, prihranite si vsaki trud!

Župnik: Obljubil sem...

Berta: Razumem. In to obljubo ste zvršili. Lahko bi mi govorili še mnogo o ljubezni, o dolžni pokorščini, o hvaležnosti, o četrtej zapovedi božji... Ali vidite, čemu? Jaz to vem, sama sem že vse o tem premislila v teh dneh. O, toliko!... Čudne misli so se podile v moji glavi. Tako tuje, čudne... Tako sem na primer mislila... Recite, mi gospod župnik, ali bi ne morala biti še jedna zapoved božja v krščanskem nauku? Še jedna... za nas otroke... v naš prid... Ne uničuj svojih otrok sreče in ne ubijaj njihovih duš!... O, gospod župnik!

Župnik: Gospodična Berta, vaše besede so pregrešne. Ne smem jih poslušati!

Berta: Ah, da! Nečem vas žaliti, gospod župnik! Ravno vam se imam zahvaliti... Ah, tako sem vam hvaležna, gospod župnik!...

Župnik: Meni?! Zakaj?!

Berta: Vidite, ko ste govorili ono napitnico, mi je bilo, kakor da se mi je zablistalo pred očmi. V trenutku ste probudili, kar je spalo v moji duši, a za kar jaz nisem vedela. Mojo srečo ste mi odkrii! Tako jasno je postalo v meni, tako jasno...

Župnik: Ah, moj Bog, jaz sem tega kriv?!...

Berta: Tako sem vam hvaležna, gospod župnik! Jaz bi bila morda podlegla brez tega... brez te zavesti, da je nekaj v življenju..., da je nekaj krasnega pripravljeno zame... Ali zdaj?! Ah, tako sem jaka! Ne upognem se! O ne!... Makso! Niti videla ga nisem do danes! Niti... Gospod župnik, jako sem srečna!

Župnik: Kaj sem naredil! In jaz sem obljubil vaši materi... In vendar... Jaz sedaj grem, gospodična Berta! Kakorkoli se vaša osoda obrne, bodite srečni!

Pepi: Tako je prav, gospod župnik! Berta, tudi jaz sem srečen!

Župnik: Z Bogom, otroci! Jaz grem! Morda ni prav, da molčim, ali ne morem drugače! Z Bogom! (Odhaja.)

Berta ga spremlja: Z Bogom, gospod župnik!

Petnajsti prizor.

Berta, Pepi.

Berta se vrne: Sreča je prišla nad me, Pepi!

Pepi: Pojdi sem, da te vidim. Nu?

Berta: Tako sem pogumna in jaka. Ne resigniram, ne, ne! Mlada sem in pravico imam do sreče. Pravico!

(Zagrinjalo pade.)

NOCTURNO. DEMETER. CELJE.

Noč oblačna brez zvezdâ,
misel mračna v dnu srca:

Oj, da morem, ljubica,
k tebi v mirni stan v poset,
ko mrak ovija tihi svet
in vrag slepi, in vene cvet —
Potni lasjé, motné oči,
telo drhtelo bi strasti...

Zaman, dan beli se zlati,
presladko ljubica še spi,
in angel poleg nje stoji
in limbar bel nad njo drži.

O DETOMORIH. NADA. TRST.

Med najgroznejše zločine spada gotovo detomor. Ako čitamo poročila o porotnih razpravah naletimo, žalibog, tudi na Slovenskem pogostoma na take žalostne slučaje, ki so pripravni, da v nas omajejo prepričanje o vrlini in nepokvarjenosti »dobrega« slovenskega naroda. Toda ne! »Tout comprendre est tout pardonner!« Kdor razume, odpušča!

Ginljivejše še pač ni nihče opisal bridkosti »nezakonske matere«, nego naš veliki Prešeren.

preko naše poti, potem počakaj, da odidemo mimo, ali pa se ponižno in previdno prestopaj, da ne stopiš na naša kurja očesa...

Okrog mene se vstavijo tega človeka prijatelji in tudi neprijatelji. Prvi — tudi nje so namreč naenkrat zapekla kurja očesa — potegujejo z mojim nasprotnikom ter me sujejo v rebra in kriče nad mano, drugi pa me gledajo pomilovalno ali pa mi osrčujoče prikimavajo z glavami... Često pa se tudi zgodi, da si prejšni sovražniki o tej priliki naenkrat sramežljivo sežejo v roke ter potem vsi skupaj neusmiljeno udrihajo po meni... Resnično, tudi to se zgodi.

A časih ni tacega kravala vsled zadetega kurjega očesa. Ako so namreč moji črevlji naleteli morda na kurje oko kaknega moža, ki se imenuje »Naš dični« in ki se, bogvé zakaj, strašno boji javnega hrupa in se izogiba vsakega razburjenja vpričo ljudi, ker bi to menda motilo njih vzdušno vzgledovanje — tedaj ta mož ne zakriči nad mano. Pač pa ne uide mojim očem, kako nervozno, a tajno potegne za rokav nekega častitega moža, ki se mi je dobrohotno umaknil, ter mu z gnjevom in gnjusom pokaže na moje trde, neotesane črevlje, rekoč:

— Kako se umikate takemu človeku! Ne vidite njegovih trdih, neotesanih črevljev? ... Pa se drzne stopiti na moje kurje oko... Nesramnost. A propos! Saj poznate moje zasluge?...

In oni častiti mož, ki se mi je dobrohotno umaknil, se jezno obrne od mene.

Pa še drugo se mi lahko zgodi v mojih novih črevljih na križpotu. Kako lahko namreč, hodeč skozi množico, zgrešim prvotno smer svojega pota... Kako lahko se tudi zbojim njegove kamenite strmine ter krenem za drugimi po uglajeni široki cesti... To bi bilo zelo usodno, kajti moji črevlji so napravljeni samo za strmo, kamenito pot, za ravno in gladko

cesto niso ustvarjeni... In lahko bi se zgodilo, da se spodtaknem v njih in padem, in množica bi šla posmehujé se preko mene... To bi bilo grozno.

A tudi, če srečno pridem preko križpota ter v svoji smeri — bogvé, ali kdaj pridem do cilja, ali pa končno spoznam sama, da sem se motila v prvotnem izbiranju pota ter šla v smeri, ki sploh ne vodi h kakemu cilju, da sem torej lovila fato morgano? Eh, to bi bilo hudo! Ali pa morda v svojih novih črevljih pridem do cilja? Kdo vé? Kajti moji novi črevlji so trdi in močni...

PRAVICA DO ŽIVLJENJA. ZOFKA KVEDER. PRAGA.

Drama v štirih dejanjih.

Tretje dejanje.

Vrt z drevjem, stezicami, klopmi in cvetjem.

Prvi prizor.

Pepi, Berta.

Pepi sedi v svojem vozičku poleg njega stoji Berta: Kako je krasno! Vse dehti. In ta zrak! Zdi se mi, da še ni bil nikdar tako čist. Glej, kako trepečejo listi. Nobenega vetra ni, a vse drhti in trepetajo. Zrak miglja, kakor, da se dvigajo nevidni, sočni, topli vonji iz vsacega peresa. Življenje je to! Vse rase, vse se širi, vse cvete in zeleni, vse je sveže in polno moči.

Berta: Da, človeku je, kakor, da hodi v duhtečih oblakih kadila, ki ga zažiga priroda na svojih neštevilnih oltarjih. Taki dnevi polni vonjev, svežosti in jasnote me opajajo. Legla bi na svežo zeleno travo, med najlepše, najbolj duhteče rože. Cvetje bi me obsipalo in jaz bi sanjala, sanjala o nečem lepem, krasnem. Taki dnevi me opajajo.

Pepi: Da, tudi jaz bi zatisnil oči in sanjaril. A vendar mi je tako otožno v duši. V vsej tej krasoti sem jaz edini, ki moti to divoto, to pevajoče soglasje. Glej, niti jednega suhega lista nikjer. Niti jedne

uvele bilke. Jesen je še daleč. A jaz sem kakor pozni jesenski dan brez zelenja, brez svita. Moja duša je kakor mokra, umazana megla, ki se vleče po praznih, mrtvih njivah.

Berta: Ah, ne, kaj zopet govoriš! Sentimentalita, o sentimentalita!

Pepi smehlja: Pa res! Kaj hočeš, javkati je že moj poklic. (Zasmeja se trpko.) A kaj ti, Berta!

Berta: Jaz, jaz nič. Da, čuješ, jutri je zadnji dan. Odločiti se moram.

Pepi: Kaj se še nisi?

Berta: Kol kokrat že, a vselej drugače. To je težko. Kaj pa sem, da bi ravno jaz morala biti srečna, da bi vsi drugi morali trpeti, da bom jaz srečna?... Kako morem to zahtevati?... Če vzamem Ponikvarja bo vse, kakor je bilo, ako ga ne vzamem, porušila se bo cela družina. In Bog ve, ako bo vse to kaj hasnilo. Bog ve, če kljub temu kaj dosežem. Sreča?! Kaj pa je to? Ljubezen, premoženje, zdravje?! To je vse tako relativno.

Pepi: Jaz ti ničesar ne svetujem, vse posledice boš morala nositi ti sama za se. Odloči se tako ali drugače. Vprašanje je le, kaj je pošteno in kaj ni. Kaj je tu res kaka velika razlika, da greš na ulico za nas, ali pa da se prodaš Ponikvarju. S svojim telesom bi nas vzdrževala v vsakem slučaju. Brutalna je ta resnica, ali resnica je. Ti veš, kako jaz mislim. Človek nima pravice do žrtev. Ako je sam preslab, naj ne zahteva žrtev v imenu usmiljenja ali ljubezni. Ali bi bilo pravično, da močnejši odstopajo od sreče za to, da bi mogli drugi, slabi, vegetirati? Mi slabi moramo odstopiti. To je naravno in to edino je pravično.

Berta: To je strašna filozofija.

Pepi: Ni strašna. Jaz mislim, da bi vsak človek v sebi moral imeti ta čut. Glej, stotisoč bolnih, starih ljudi živi na primer po hiralnicah in azilih. Nič nimajo od življenja, nihče jih ne ljubi, nimajo so-

rodnikov, ne prijateljev. Samo tako brez svrhe žede tam in čakajo na smrt. Imajo stanovanje, jesti in obleko, a za nič niso, sami pod seboj trpijo. Ne vidijo, ali ne slišijo, po udih jih trga, hromi so, a vendar žive, žive. Imajo jesti in piti in stanovanje, med tem ko stotisoči drugi, zdravi, krepki, mladi gladujejo, umirajo pomanjkanja, — oni, ki bi še delali, še koristili, katere bi življenje že samo na sebi osrečilo.

Berta: Ali kaj naj store?

Pepi: Kaj naj store? Kaj misliš, da bi bil res tako velik zločin, da sami potegnejo črto pod svoje življenje, da sami mirno obračunajo s seboj? Jaz mislim, da bi še ta zadnji trenotek bil lep in vzvišen za nje. Bolj bi jih gotovo poviševal, nego tisto nizko pehanje za ono jadno življenje, ki jim še preostane. Oni sami in tudi drugi nihče nima nič od tega, da živijo. In še nekaj! Vsak bi porabil in izcrpil vse svoje moči do zadnjega. Živel bi tako dolgo, kakor bi se dalo. Mesto, da bi še par let vegetiral, živel bo še jedno leto in potem bo obračunal. Zakaj tako vegetiranje je slabše kakor smrt. Življenje je nekaj velikega, krasnega...

Berta: Vidiš!

Pepi: Da, dokler ima cilj in smoter. Ah, to so velike stvari. Človek časih tudi še takrat lahko koristi, kadar res ni za nič več. Kaj misliš Berta, sem jaz že res tako nepotreben? Doslej sem bil tvoja sitna, malenkostna guvernantka, ne?

Berta ga objame: Ah, molči, toliko se ti imam zahvaliti. Ti niti sam ne veš, koliko!

Pepi: In reci mi, Berta, ali ti res ljubiš Maksa?

Berta: O da, ljubim ga, gotovo ga ljubim. A vendar mi je težko. Kaj sme biti ljubezen tako egoistična?

Pepi: Sme biti.

Berta: Ko bi vedela, kaj je bolje, žrtvovati se, ali biti egoist! Vsi smo egoistični. Zakaj hočejo, da vzamem Ponikvarja? Iz egoizma. Če bi oni ne imeli

nikakega dobička, bilo bi jim vse jedno, kaj storim. Vsi smo egoistični. Razlika je samo, zakaj. Oni hočejo imeti dovolj vsega, jesti in piti in nič skrbi, jaz hočem ljubiti, hočem srečo, pa naj bom tudi lačna, naj imam skrbi. Oni mislijo, da je pravica na njihovi strani, jaz bom mislila, da je na moji!

Pepi: Na tvoji je. Ali oni so odločni, ti si pa omahljiva.

Berta: Ker bi rada, da bi bili vsi srečni, da bi bilo vsem po volji, njim in meni.

Pepi: To je nemogoče, in samo slabi, breznačajni ljudje govorijo tako. Slabiči! Pravi človek ne bo fantaziral o takih megleh in idealih. Žrtve! Življenje hoče vedno žrtve. Ti ali jaz. Jaz sem hrom, brezmočen, slab, in naravno je, da moram biti žrtva jaz, ako je mogoče, in ne ti, zdrava, krepka, mlada.

Berta: In oče in mati?

Pepi: Zdrava sta oba. Ne bodeta obupala. Ne misli, da pride obup, kar čez noč. Nasprotno, morda bo še bolje za nje. Boš videla. Nesreča je za nas velik blagoslov. Najprvo bežimo in se skrivamo, a ko ni nobenega skrivališča več, postanemo junaki. -- In ako se tudi žrtvuješ, misliš, da ostaneš ti jedina žrtva? Kaj pa Makso? In tvoji otroci? Ako postaneš Ponikvarjeva žena in mati njegovih otrok? Misliš, da nimaš nobene odgovornosti od tega, komu rodiš otroke? Misliš, da tu ni nobene razlike, ali očeta svojih otrok ljubiš ali ne? Tu se gre o žrtvah! Človeštvo ne bo nikdar napredovalo, ako bomo gledali vedno le nazaj. Kaj smo dolžni onim za nami, o, to vemo zelo dobro, ali o onih bodočih, ki imajo tudi pravice do nas, o teh se ne govori!

Berta: O tem nisem še nikdar razmišljevala, res.

Pepi: Razmišljaj sedaj. Smešno je sicer, da te jaz na to navajam, — ali ...

Berta: Nekdo gre. Makso.

Drugi prizor.

Pepi, Berta, Makso.

Makso prihaja od strani: Nisem mislil, da vaju tu dobim. Lep dan. (Hoče iti dalje.)

Pepi: Kam greš? Ostani pri nama.

Makso zelo rezervirano: Vidva imate svoje pogovore.

Pepi: Katere tudi ti lahko poslušáš.

Makso: Samo motil bi.

Berta stopi k njemu in ga prime za roko: Ostani!

Makso v zadregi: Da naj ostanem?

Berta: Da, ostani. Moraš ostati. Jaz te potrebujem.

Makso: Potrebuješ, kako to?

Berta: Kaj si slep?! Vsi so za menoj, vsi me pode, vsi hočejo nekaj od mene. Stori, ne stori!... In jaz tekam v tem krogu in sama ne vem, kaj bi. Nekak cilj potrebujem. Izven sebe, a zopet za me. Komu naj verjamem? Sebi, drugim? V koga naj zaupam? In ti stojiš tu, kakor da se te vse to ne tiče. Ti! Mesto, da bi stopil k meni, me objel trdno in močno, mesto, da bi rekel, rad te imam in ne pustim te, moja si, pa naj se zgodi, karkoli!

Pepi stisne jo k sebi: Ah! (a takoj zopet jo odrine proč:) Ne, ne, saj ne veš, kaj govoriš!

Berta: Ne vem, kaj govorim?! Ne, vidiš, sedaj vem. Ljubim te. In ti mene ljubiš. Ljubiva se, zato morajo iti najina pota skupaj. Zato moraš ti stati na moji strani, zato se moraš z menoj vojevati v tem boju. Ah, Makso, ako si ti z menoj, ne bojim se ničesar. Ako vem, da me ti ljubiš, ne bom več omahljiva. Makso, kaj me ne ljubiš? (Stegne roke proti njemu.)

Makso stopi korak nazaj: Berta, vzpametuj se. Ne poslušaj čuta. Lahko je reči: Ljubim te! Ali jaz nimam nič. Ti si navažena vsega dobrega, v vsaki družbi so te bili veseli, kadar si došla. Ako mene ljubiš, ako meni slediš, ne bo več tako. Ti ne veš, kaj je revščina, ne veš, kadar človek ne ve, kaj bo opoldne jedel, kje bo zvečer spal. To vse se nama lahko pripeti.

Ako ne najdem takoj službe, ako jo zgu-
bim, pridejo skrbi, pride beda v svoji naj-
krutejši podobi. Boš videla . . .

Berta : Ah, boš videla! . . . In kaj za
to. Delala bom tudi jaz. Pa pojde. Samo
daj, ne bodi tak, ne bodi! Ako zamudiš
ta hip, ako me sedaj odbiješ, potem je
sploh vse izgubljeno. Reci mi, da me lju-
biš, pripoveduj mi, kako me boš rad imel,
kako boš pogumen in delaven in podjeten
za nas vse. Ah, jaz vem vse lepše, nego
ti. Oče in mati in Pepi pridejo k nam.
Imeli bomo samo dve sobici, midva jedno
in oni trije jedno. In vsi bomo tako pridni.
Oče, ti in jaz bomo v službah ves dan,
mama bo doma gospodinjala, in ko pridemo
vsi iz naših komptoirov domov, bomo tako
veseli in srečni, ah! Pepi bo mesto nas
čital in se učil in zvečer nas bo zabaval
in razvedroval. In vsi si bomo tako blizu,
tako radi se bomo imeli! Vsi bomo bolji,
kakor smo sedaj. Makso! (Pogleda ga neopis-
ljivo udano in vabljivo.)

Makso jo objemlje: In res me tako lju-
biš? Saj ne verujem! O ti! Saj ti ne veš,
kako dolgo te že ljubim, kako zelo te
ljubim! Vse bi dal za te, vse! Srce bi si
iztrgal iz telesa! Ah, ti, ti! Nikdar nisem
sanjal, da te bom kedaj držal tako v ob-
jetju, da ti bom tako blizu gledal v te
tvoje drage, drage, mile oči. Berač sem
bil. Nihče me ni rad imel, povsod sem bil
tujec. In sedaj prideš ti, draga, in me po-
ljubljaš. Niti v sanjah nisem mislil, niti v
sanjah . . . Glej, tako težko verujem. (Prime
jo za rame in jo drži od sebe.) Berta, je res?
Berta, ali se zavedaš, za kako življenje se
hočeš odločiti? Tvoje prijateljice te bodo
srečale na ulici, ali komaj da ti bodo
odzdravile, znanci bodo govorili: kaj ji je
bilo, da je vzela tega človeka? Kako
službo ima? Knjigovodja je, blagajnik,
pisar, komij. To je toliko kakor hlapec.
— Berta, jaz se bojim, tako strašno se
bojim. Ako mi ti kedaj očitaš, da sem nič,
ako čitam kedaj v tvojem pogledu, da ti

je žal, da si združila svojo osodo z mojo.
Premisli! Ne odloči se tako hitro. Jaz te
pustim. Izbrisal bom iz svojega spomina
vse to, kar si mi rekla. Sedaj si razbur-
jena, počakal bom. Greh bi bilo, da se
sedaj oklenem tvojih besed, sedaj, ko si
vsa zmedena. (Spusti jo in hoče oditi.)

Berta stopi mirno za njim: **Makso**! (Dvigne
njegovo roko in jo poljubi): Ako boš tudi zadnji
hlapec drugim, meni boš vedno gospod!

Makso : Tako me ljubiš? Sedaj ti ve-
rujem. (Objame jo.)

Pepi : Na me sta pozabila.

Berta hiti k njemu: Ne, nisva. Si zado-
voljen z menoj?

Pepi : Sem. Ali dobro te poznam. Ni
še končano. Moja Berta je tako omahljiva.
Videl sem to zadnje dni.

Berta : Ko nisem ničesar vedela. Ko
je Makso hodil okrog, kakor da me ne
pozna.

Makso : Moral sem. Jaz niti nisem prav
vedel, ali me ljubiš ali ne. Vse je prišlo
tako hitro. Naenkrat si se spremenila.

Berta : Ali krasno je, ne? Ah, drži
me, drži!

Makso jo objame: O, sedaj te ne izpu-
stim, nikomur te ne dam.

Pepi : Da, sedaj jo le drži. O, ona je
dobra, samo idealistika je velika. Da bi
bili vsi zadovoljni, bi hotela, a to ne gre,
in take misli so nevarne. Človek postane
mehek, mehek! Imejta se rada, ali idita
vedno ravno naprej k cilju, brez ovinkov.
Nikomur ne storita nič žalega. Če pa pride
do žrtev, ne žrtvujta se slepo in za nič.
Zakaj bi se človek metal proč, ako je to
brez koristi, ali brez velike koristi. Močna
bodita in trda, če je treba. Slabiči ničesar
ne dosežejo, niti za se, niti za druge. Tako
lepo in idealno ne bo, kakor misli Berta,
a morda tudi tako črno in žalostno ne,
kakor misliš ti.

Makso : In če bo tudi, najina ljubezen
nama bo vse olajšala. Kaj ne Berta?
(Objame jo.)

Tretji prizor.

Prejšnji, Zima.

Zima se je iz ozadja neopažen približal, sarkastično: Ah, glej idilo! Kaj se pa godi tu? Res, krasno! Naša nedotakljiva Berta se tu, pod protektoratom svojega bratca, objemlje s tem ... s tem ... (Vedno bolj jezno.) Težko je najti pravo besedo! Tako toraj se plačuje moja dobrota?!

Vsi molče.

Zima Berti: Ti se mi takoj poberi v hišo. S teboj bom pozneje obračunal. Temu gospodu pa moram povedati, kar mu gre. No, ne pojdeš!

Berta: Jaz ostanem. Naj se vse razjasni.

Zima: Tudi dobro. Še bolje. Lahko takoj čuješ vso slavo tvojega junaka. (Maksu): Ti, te ni prav nič sram?

Makso stopi korak naprej: Ne, ne vem zakaj?

Zima: Ah, ne veš zakaj? Kako dolgo si že v moji hiši?

Makso: Odkar pomnim.

Zima: Da, niti hoditi nisi znal, ko so te prinesli k nam. Kdo te je zredil? Kdo te je dal v šolo? Kdo te je vse naučil, kar se mora vedeti v trgovini.

Makso: Vi sami.

Zima: Ah, glej, čudno, da ne tajiš. Ti vodiš knjige v moji trgovini, ti veš vse, kar jaz vem, kar samo jaz vem? Videl si zadnjo bilanco.

Makso: Jaz sam sem jo sestavil.

Zima: Dobro. Ti veš, da jaz želim, da bi Berta vzela Ponikvarja? Veš, zakaj to želim?

Makso: Vem.

Zima: In greš in mi vse moje načrte razdiraš? Ljubkuješ za mojim hrbtom z Berto. Ali te res ni nič sram?

Makso: Ne.

Zima srdito: Potem ... potem res ne vem, kaj bi rekel. Potem si najnesramnejši nehvaležnež! Fej te bodi!

Makso: Nehvaležnež sem? Zakaj? Ker sem ostal človek? Odkar pomnim sem pri vas, da. Ali tiste stroške, ki ste jih imeli z menoj, sem odslužil. Recite mi, če ni res?

Zima omahuje: Ti mi prebacuješ, da te nisem plačal? Imel sem te kakor za svojega ...

Makso: Kakor za svojega?! Kedaj pa ste bili prijazni z menoj? Ko sem bil majhen, bi bil rad imel, da bi bili tudi meni gladili lase, kakor ste jih Pepiju ali Berti, pa mi jih niste. Enkrat sem prišel in sem vam hotel splezati v naročje, ko ste držali Berto, pa ste me odpodili. Ko sem zvršil ljudsko šolo, hotel sem iti v gimnazijo, vi ste me dali v realko. Ko sem zvršil tu štiri razrede, rekli ste mi, da je dovolj in da me nameravate porabiti v kupčiji. Jaz bi bil še rad hodil v šolo, ali vi me niste vprašali, kaj želim in kaj ne. Za svojega? Da, od mene ste zahtevali vse dolžnosti in obzire sina, vi pa ste mi ostali tujec.

Zima: In če bi bilo tudi vse to res, v moji hiši si. In če v moji hiši zapeljuješ mojo hčer, si vendar-le lopov. Jaz ti to rečem, da je tvoje postopanje vredno lumpa in ne poštenega človeka.

Makso: Jaz Berte nisem zapeljeval. Preveč jo ljubim, da bi jo zavajal k spletkarijam in lažem. Sedaj, ta hip se je vse dogodilo. Prej nisem nikdar niti jedne besede govoril o sebi. Niti iz mojih pogledov ni čutila, da jo ljubim.

Berta: Res je, jaz sama sem mu prva rekla, da ga ljubim. Oče, ne jezite se, jaz ga ljubim. (Oklene se Maksa.)

Zima: Ah, to je preveč! Poberita se! (Maksu): Ti idi v komptoir in pripravi račune. Takih ljudij ne potrebujem več v svoji družini. (Berti): Ti pa idi k materi. Lepa hči, katero ne ganejo niti solze, niti prošnje več! Sedaj bom drugače začel. (Prime Berto za roko in jo sune od Maksa.) Nesramnica!

Makso: Ne psujte je. Čez nekaj časa bodete drugače sodili o njej in morda tudi

o meni. (Stopi korak bliže): Ni res, da sem nehvaležnež. A sedaj me ne razumete. Jaz vem, da se še snidemo drugače, kakor smo se danes razšli. (Odhaja.)

Berta gre za njim: Jaz te ljubim, Makso. Ne boj se, jaz sem tvoja. (Odideta.)

Četrti prizor.

Zima in Pepi.

Zima memo gleda za njima, potem se vsede na klop in si zakrije oči: Vse je proti meni! Še nikdar mi ni bilo tako, še nikdar! O! (Po pavzi Pepiju): To je tvoje delo.

Pepi: Ni moje, moralo je tako priti.

Zima: Moralo? Kdo to pravi? (Njegov glas je miren in kakor zlomljen.) Imel sem vse lepo zračunano. Saj Ponikvar ni tako strašen človek. Zakaj ga neče? In to je edina pomoč.

Pepi: In zakaj nečete, da se zgodi, kar se mora?

Zima: Da vse propade? Da naj mirno gledam? Kaj ti veš, koliko noči sem prečul, koliko strašnih skrbi sem imel že leta in leta. To vse se je že dolgo pripravljalo. In jaz sam sem nosil vse. Makso ve še le zadnji čas, a njemu ni vse nič. Saj vidiš. Tako strašno sam sem, že vsa ta zadnja leta. Vsi ste bili veseli, zadovoljni, brezskrbni, samo mene je dušilo. Smejal sem se z vami, a skrbi so mi razjedale dušo. Misliš, da sem enkrat spal mirno ves ta čas? Niti jedenkrat! In nobenega človeka, kateremu bi se odkril, s katerim bi se posvetoval, ki bi mi pomagal nositi to breme!

Pepi: Zakaj niste prišli k meni?

Zima z nasmehom: K tebi?

Pepi trpko: Saj sem vendar človek, čeprav sem hrom. Kaj sem kretén?

Zima: Ne mislim to. Ali preslab si, da bi bil vse zdržal. Vsak dan boj, vsak dan. Komaj sem se malo oddahnil, pa je z nova prišlo. Izgube, neplačani računi, dolгови, menjice, obresti! Ah!

Pepi: Zakaj nisi prišel k meni, oče? Tudi meni je bilo težko. Ti si imel upanje, jaz upanja ne poznam. Misliš, da je to lahko, živeti tako, kakor živim jaz? Vokovich, ki te niti trenotek ne puste, za katere veš, da so večni. Zakaj nisi prišel? Postala bi bila prijatelja, in laglje bi bilo obema. Tudi jaz sem bil sam, oče. Berta me ima rada, a srečni nesrečnega ne razume. Če si imel skrbi, k meni bi bil prišel!

Zima: Trudil sem se in trpel sem in Bog mi je priča, da ne samo za-se. Mislil sem na vas, in najtežje sem premogel radi vas. Sedaj pa prihajate z očitanji. Toliko sem se trudil za vas in mislil sem, da smem nekoč, ko omagam, priti in zahtevati, da mi pomorete. Prišel sem, in sedaj mi pripovedujete, da sem se zastonj trudil, da ste hoteli nekaj družega od mene. Celo življenje smo živeli skupaj, pa se ne poznamo.

Pepi: Še je čas...

Zima: Ne, prepozno je. Jaz sem truden. Kaj pa hočete? Da mirno pustim, da to, kar sem celo življenje gradil, propade? Ne morem. Ali truden sem in onemogel. Več ne morem. Naj propade vse in jaz. Dalje ne morem. Pustil bom Berto, naj stori, kar hoče, pustil bom, da se vse razpade.

Pepi: Pusti, naj se to staro in gnjilo razpade, in začni drugje vnovič.

Zima: Vnovič? To ne gre več. Glej, delo vsega mojega življenja bo propalo, in zdaj naj grem in zopet začnem. S čim? Jaz sem bankeroten. Jaz nimam zaupanja v se, nimam vere v svoje delo. Celo življenje nisem dosegel nič, v teh letih, katere še imam, bom še manj. Tako strašno sem truden. Legel bi pod kak grm in čakal na konec. Odpočiti se, ah, odpočiti!

Pepi: Jaz bi ne resigniral tako hitro, da sem na tvojem mestu. In če se hočeš odpočiti... pusti Maksa in Berto, da se vzameta, in pojdi k njima.

Zima se tiho, bolešno smeje: Ha, ha, ha....

Pepi: Berta je prej pripovedovala: Dve sobici bomo imeli, midva jedno in oče in mati jedno. In vsi bomo pridni. Oče, ti in jaz bomo kje v službah, mati bo doma gospodinjala in, kadar pridemo iz svojih komptoarov domov, bomo tako srečni in veseli...

Zima se še vedno smeje: Ha, ha, ha... Lepo, lepo. Ali jaz ti povem, da sem truden. Pa naj grem iskat službo h kakemu, ki je bil morda prej nekdanj moj štacunski hlapec... ha, ha, ha... No, morda bom delal, če me kam denejo, ali jaz sam ne bom iskal, ničesar ne bom iskal... Ne vem, kaj me je tako hitro zlomilo. Ko sem videl onadva, kako sta mi stala nasproti, pa se mi je kar neumno zazdelo, da se še branim. Pal bom, že padam. Pa sem dobro mislil za vse. Berta naj bi bila vzela Ponikvarja. Ne bilo bi ji hudo. In Maksu bi bil dal trgovino potem, mi trije pa bi se malo odpočili. Zdaj pa ne vem, ne vem... Jaz sem končan, prestar, izcrpljen... Najbolje bi pač bilo... no, tudi to še pride. In ti? Kaj bo s teboj?

Pepi s čudnim tonom: Berta je rekla: Pepi bo mesto nas čital in se učil in zvečer nas bo zabaval in razvedreval...

Zima: In ti veruješ to?

Pepi: Nemogoče ni, ali verujem... to se bo videlo. Zakaj vprašaš?

Zima: Tako. (Po pavzi): Veš, jaz bi naredil konec s seboj, pa ne vem, ali sem prebojazljiv ali pa še upam. Mislil sem na revolver, pa se mi vse ono gnjusi. (Skloni se k Pepiju): Reci mi, da sem strahopetnež!

Pepi se zdrzne, potem svečano: Nisi še odživel svojega življenja. Ne meči ga proč, dokler je še kaj vredno.

Zima: Ha, ha! Vredno. Če je? Ha, ha, jaz norec! (Odhiti.)

Pepi zakliče: Oče!

Zagrinjalo pade.

Četrto dejanje.

Scena kakor v prvem.

Pepi sedi pri pisalni mizi, obrnjen v sobo, v naročju mu leži nova knjiga, z desno roko se igra z bodalcem, ki se rabi za rezanje papirja. Zima prihaja z desne.

Prvi prizor.

Pepi: Dobro jutro, oče. Kje pa ste vsi? Že jedno uro sedim tu, a nikogar ni v sobo.

Zima: Ne vem, kje so. Celo noč in vse jutro do zdaj sem bil v komptoar.

Pepi: Kako pa izgledate? Bledi, prepadeni! Kaj ti je, oče?

Zima: Kaj mi bo! Barke tonejo... Eh, kaj ti bom pripovedoval. Razumeš me tako ne. Kaj pa je vsa tista tvoja modrost iz knjig. Vsi tisti ljudje, nastavljeni kakor figure v otročjem teatru. Ali življenje!

Pepi: Tudi jaz nisem nocoj spal. Da, življenje. Res vsa tista filozofija, ki si jo človek počasi nabere, ni za nič, kadar pride na to. Oče, slišiš!

Zima stopi k njemu: Kaj je?

Pepi: Ali si me ti kedaj rad imel?

Zima: Sem, sem. Ali vidiš, jaz nisem eden tistih, ki nosijo vse na jeziku. (Zamahne z roko in se obrne proč.)

Pepi: In ti, ti me res nisi preziral, da sem tak? Jaz sem te včasih sovražil za to.

Zima: Preziral? Kako si smešen. Ali lahko mi ni bilo, to si moreš misliti. Veš, midva z mamo se nisva rada imela, ko sva se vzela, potem si ti prišel in vrhu vsega še skrbi. In kakšne skrbi! (Zdihne.)

Pepi: Vprašal sem te le tako. Nocoj sem mnogo premišljeval. Teorije so ti za nič, kadar pride na to, da. (Pavza.) Misliš, da bi ti jaz ne pomagal, če bi mogel? Do danes sem mislil, da bi se ne žrtvoval, če bi bil zdrav in močan, nikoli ne, — ali nocoj mi je bilo žal, da ne morem ničesar storiti za te. Oče!

Zima ga pogladi po laseh: Revez, ti! Nu, kaj je?

Pepi: Ali Berte ne bodete silili, kaj ne? Veš, ona bi bila jako nesrečna. In saj jo imaš rad.

Zima blago: Ne bom je silil, ne. Bo že kako. Samo da ne bo njej žal enkrat. Revščina je težka. Jaz vem. Ko sem bil mlad, sem jo skušal. Silil sem ven, polakomil sem se denarja in bogastva, ko sem vzel tvojo mater. — Pa mi ni bilo v srečo — ali nazaj, nazaj v bedo bi ne šel rad. (Hodi nervozno po sobi.) Kje je pa mama?

Pepi: V cerkev je šla.

Zima se nasmehne: Molit, da bi Berta odnehala. Jaz sem bankrot, pa če odneha ali ne odneha. Zlomljen in izžet. (Postoji pred Pepijem): Proketo nagnušen čut to, kadar zlomi človek palico nad seboj. (Hodi zopet po sobi.) In še ti! Ako bi tebe ne bilo, bi še nekako dihal. Ali misel, da bi moj sin kdaj še beračil, me duši.

Pepi: Na mene ne smeš misliti. Kaj je vredno?!

(Zunaj zvoni.)

Drugi prizor.

Prejšnja in Ponikvar.

Ponikvar potrkva in resolutno vstopi: Dober dan, malo zgodaj prihajam.

Zima se hladno dotakne njegove roke: Bomo še prej gotovi.

Ponikvar: Kako gotovi? Zdaj se bo še le pričelo. Denar sem prinesel takoj s seboj. (Seza v prsni žep.)

Zima: Ne potrebujem denarja.

Ponikvar: Kako to? Kaj vam je kdo posodil? Ha, ha!

Zima: Nihče mi ni nič posodil.

Ponikvar: Potem ne razumem.

Zima: Vi ste rekli, da mi posodite denar le ...

Ponikvar: Posodim? ... Dam, dam.

Zima: Date ... le, če hoče postati moja hči vaša žena.

Ponikvar: To se razume.

Zima: Nu, a ona neče.

Ponikvar: Neče? Ha, ha! Vi ste mi vendar dejali, da bo hotela.

Zima: Ona neče.

Ponikvar: Sakra! In vi, kaj vi pravite?

Zima: Kaj pravim? Siliti je ne morem, niti nečem.

Ponikvar: Krasno! Ha, ha! Ali ne veste, da že ves trg o tem govori, da se jaz danes z Berto zaročim, da pri meni doma vsi hlapci in dekle praznujejo?! Da so že na vse jutro pijani, toliko sem jim dal vina v slavo svoje zaroke. In zdaj naj se blamiram in rečem: Ne bo nič, ljudje, Zimova gospodična neče. Ha, ha!

Zima: Tega nisem jaz kriv. Jaz nisem ničesar raznesel. Če ste pa vi sami o tem pripovedovali, jaz ne morem zato.

Ponikvar: Ne morete za to!? Sploh se pa še premislite. Ali ne veste, da morate še danes napovedati konkurz, če vam jaz ne pomagam?

Zima: Dotična listina je že napisana, knjige so v redu, vse je pripravljeno.

Ponikvar: A—a?? Kaj pa potem? Kam pa pojedete z ženo in z vašo ponosno gospodično hčerkico in s tem-le kupom nesreče tukaj? (Kaže na Pepija.)

Zima: Surovostij ne trpim. Ako ne mislite biti dostojni, lahko takoj odidete.

Ponikvar: Ven me mečete? O to bode še pomnili! (Naenkrat se stregne prime Zimo za rame in govori z nenaravno prijaznostjo): Ali kako bi se človek ne razburjal?! Moj Bog, prijatelj, pomislite vendar, kaj delate. Kaj ste z uma? Jaz vam v resnici le dobro želim. Še danes vam plačam vse dolgove. Vse, slišite? Vaša hči bo kakor grofica. Danes napravim gostijo, kakoršne ta kraj še ni videl. Vola sem pustil zaklati. In če mi vse vino iz kleti popijejo, mi ni nič za to. Vse trške fante povabim in vso gospodo. Ves grad nas bo poln. In zvečer bomo streljali in rakete zažigali, da bo kar nebo gorelo! Bodite vendar pametni, človek!

Zima se mu odmika: Ali pomislite, jaz ne odločujem. Berta je tu, kakor ona hoče!

Ponikvar: Kakor ona hoče?! Kaj pa ona ve?! Nič! Vi ste pametni, vi morate misliti. Kadar bodo prodajalno zaprli in

zapečatili, kadar vam bodo vse omare zaklenili, prstane pobrali raz prstov, takrat bo že malo drugače, kakor si sedaj mislite. Kadar bo boben ropotal, bo tudi gospodična Berta drugačnih misli. Ali takrat ne mislite, da kdo pride in se vam ponuja za rešitelja. Danes, ali nikoli!

Zima: Vse to sam vem, kar mi pripovedujete.

Ponikvar: O, takrat bo gospodična rada jokala!

Zima: To vas ne briga, kaj bomo mi počeli. Jaz sem vam svojo rekel in pri tem ostanem.

Ponikvar zlobno: Dober tek! To bodo ljudje gledali, ko se bodo prodajalnična vrata pri belem dnevu zapirala. Ali bo železo ječalo! No!... Še enkrat: Hočete ali nečete? Jaz imam tukaj denar. Niti pobotnice nečem. Nikdar vas ne bom spominjal na to, da ste kaj od mene dobili. In vse bo v redu. Nobenih skrbi več, nobene sramote!

Zima: Ne mučite me! Berta...

Ponikvar: Pa naj mi Berta sama reče v obraz. Pokličite jo.

Zima: Zakaj ne? Takoj. (Stopi k vratom v ozadju, jih odpre in kliče): Berta! Berta!

Tretji prizor.

Prejšnji, Berta.

Berta: Kaj hočete, oče?

Zima: Gospod Ponikvar je tu.

Berta proseče: Oče, če ste me imeli kdaj kaj radi, ne silite me.

Zima blago: Jaz te ne silim. Delaj po svoji vesti.

Berta stopi k Ponikvarju: Vi želite?

Ponikvar izvleče srednje-velik etui iz žepa in ga ji podaja: Kako to bliska, kaj ne? Sem vam dati v spomin na ta dan?

Berta: Kako to?

Ponikvar: Snubil sem vas, vi to veste. Danes, mislim, vas smem zvati svojo nevesto. (Hoče jo objeti.)

Berta stopi korak nazaj: Hvala, gospod Ponikvar, ali jaz nikakor ne morem postati vaša žena.

Ponikvar: Pomislite dobro, gospodična! Saj se razumete malo na trgovino. Vaš oče je bankroten. Še danes mora napovedati konkurz. In potem pridejo sodnijski možje, in vse, kar vam je bilo doslej drago, vse bodo prodali. Vi ne boste več stanovali v tej hiši, ki je danes vaša, vi...

Berta: Čemu toliko govorjenja? Jaz vem vse, kaj nas čaka.

Ponikvar: Kaj vam! Vam je lahko, ali vaša mama, vaš oče, vaš brat...

Berta stopi k Zimi in Pepiju: Skrbeli bomo jeden za drugega.

Ponikvar: Ha, ha! Pepi bo skrbel za vas, ne? Bodite vendar razumni! Ako vzamete mene, boste lahko živeli kakor plemkinja, in vaši stariši bodo spoštovani, kakor doslej. Če pa pustite, da pride vaš oče v konkurz, se lahko še vse zgodi. Pride morda še v preiskavo in zaprli ga bodo...

Zima: Molčite! (Objame Berto.) Tako daleč ne bo prišlo, ne boj se. Morda še rešimo mal kapital, in če bomo hoteli delati, bomo že živeli.

Berta se razjoče: Oh, oče, odpustite mi, ali jaz ga res ne morem vzeti, res ne!

Ponikvar: Ah, to se še nič ne ve! In kaj bo z vašim bratom? Kaj nimate nič srca? Kaj vam ne bode vest nič očitala, da mora biti vaš oče na stare dni kje za pisarja, da mora vaša mati sama pomivati in prati, da vaš brat nima postrežbe in hrane? In še vse hujše pride, še vse hujše! Stradali bodete vsi, in ljudje bodo s prstom za vami kazali!

Zima: Sedaj mi je dovolj, gospod Ponikvar, Vi vidite, da Berta neče postati vaša žena, in vse drugo vas ne briga.

Ponikvar: In zakaj me visokorodna gospodična neče? Kaj sem ji preberaški? Kaj sem ji pregrd, prestar? Vsaka druga, bogatejša in lepša, bi bila srečna, le da jo hočem; zakaj se me ravno vi branite?

Berta: Jaz ne morem zato, jaz vas ne ljubim.

Ponikvar: Ne ljubite? Koga pa ljubite, če smem vprašati?

Berta: To vam ni nič mar.

Ponikvar: Nič mar? Ah! Glejte, kaj vi pravite! Morda vas je pa sram povedati. Bo pač lep, ta odbrani! Kak gospod Maksel, ali kaj takega? Pa res, da sem tako neumen! Gospod Zima, čestitam k vašemu zetu. Ni neumen dečko. Porabil je priliko. Samo malo se je menda zmotil v svojih računih. Mesto bogate dedinje držal bo nakrat hčer bankroterja v rokah. Smili se mi, res.

Zima: Gospod Ponikvar, družega ne morem reči, tam so vrata! Makso je moj sorodnik in pošten človek, poštenjši kakor nekteri drugi, katerim so polni žepi vse poštenje. In če se imata z Berto rada, naj se vzameta. Srečnejša bo na njegovi strani brez bogatstva, kakor pri vas v svili in zlatu. Kaj ne, Berta? (Objame jo okrog pasa.)

Berta: Oče, oče, kaj ste res tako dobri? Kaj ne, saj bi niti ne hoteli biti takemu človeku hvaležni, kakor je ta!

Zima: Ne, ne! Samo umiri se!

Ponikvar z ironičnim poklonom: Na skorajšno svidenje pri sodnji, gospod! (Med vratmi.) O, milostiva, vi?

Četrti prizor.

Prejšnji, Marija.

Marija skozi vrata na desni: A, a, gospod Ponikvar, tako zgodaj.

Ponikvar: Tako zgodaj. da. Dovolite. (Hoče oditi.)

Marija: Kam pa, prosim vas? Danes vsaj bi morali biti ljubeznjivejši z nami.

Ponikvar: Ljubeznjivejši? Ha, ha! Ravno kar mi je gospod Zima pokazal vrata. Ali ta ošabnost ga bo menda hitro minila. Prosim. (Skuša oditi.)

Marija: Ne, ne gospod Ponikvar. Kaj se tu godi? (Prime ga za roko in vleče nazaj v sobo.) Ali ste z uma? Ves trg govori samo

o zarokah. V listu je že. Meni so vse gospe čestitale. Kaj pa je?

Zima: Berta je povedala gospodu Ponikvarju, da ne more biti njegova žena, in on nas je v odgovor najnesramnejše insultiral.

Marija: Kaj? Kaj je Bertka rekla?

Zima: Da gospoda Ponikvarja ne misli jemati za moža.

Ponikvar: Zdaj vidite. Pustite me vendar.

Marija: Ne, vi ne smete oditi. Kaj bodo ljudje rekli! O, presveta devica Marija, kaj naj počnem? Zima, ali si pri pameti, kaj se ti je zmešalo? (Strésa ga za rame.) Kam misliš! Vse nam prodajo, in mi bomo šli lahko beračit. O moj Bog! (Lomi roke.)

Zima: Jaz že vem, kaj delam. Ne mešaj se vmes, prosim te!

Marija obesi se na Ponikvarja: Prosim vas, ne zamerite, saj ne vedo, kaj delajo. Vsaj vi se nas usmilite! O moj Bog, ta sramota!

Ponikvar: Ravno zaradi tega. Nečem, da bi se ljudje rogali.

Marija: O, o, o! Zima, mož, za božjo voljo, kaj si ponorel! Reci gospodu Ponikvarju, prosi ga...

Zima dostojno: Ne bom ga prosil, preveč se je izdal. Marija, prosim te, premagaj se, samo sedaj se premagaj. (Prime jo za roke.) Marija, ta človek ni vreden, da ga prosimo.

Marija se mu iztrga: Oh, to je mož! Bomo pa beračili! Oh, da sem morala to doživeti! Gospod Ponikvar, kam hočete? Pred hišo je vse polno ljudi. Smejali se vam bodo, če bode tako odšli.

Ponikvar: Proketo! Taka blamaža! Pa storite no kaj, če morete. Prosil ne bom kakor za miloščino, ni mi treba.

Marija: Nikar ne hodite od nas, če vam je kaj na Berti. Zaslepljena je. O, ali še na kolenih se vam bo zahvaljevala!... Berta, kaj delaš? Kaj res hočeš, da bomo vsi nesrečni? Da se bodo dekle iz mene

norčevale, da bodo otroci po ulicah za tvojim očetom tekali in kričali, da je berač?

Berta: Moj Bog, molčite! Pustite me, jaz ne morem drugače. Oče, prosim vas! (Vrže se očetu na prsa.)

Zima: Ne boj se! Molči, Marija! Spametuj se! Žena, kaj si res že čisto pozabila na svoj ponos?

Marija: Gospod Ponikvar, gospod Ponikvar! Ne poslušajte jih. Blagrovali vas bodo. O, gospod Ponikvar, ne odhajajte! Ne dopustite, da bi se ljudje smejali. O, ta sramota!

Ponikvar: Že ves trg ve, in pri meni doma pripravljajo gostijo, gospodična Berta, bodite...

Marija iztrga si klobuk z glave: Glej, moje sive lase, hči! Zaklinjam te, nikar jih ne izstavljal ljudem v posmeh! O, jaz sirota! Glej, Berta, prosim te, tako te prosim! (Sklepa roke.) Kaj si iz kamna! Jaz ne preživim tega, ne preživim. Hočeš, da se ubijem?

Berta: Mati! (Vsa se trese in stiska k očetu.)

Marija: Prosim te, Berta, vzemi Ponikvarja!

Berta: Ne morem! Laglje bi mi bilo v vodo skočiti. Raje bi umrla.

Marija pade pred Pepijem na kolena: Glej, révéča, niti ganiti se ne more. Glej, siromaka, kaj hočeš, da mu bodo tuji ljudje metali grizljaje pod noge, da ga bodo berači iz usmiljenja pitali?!

Pepi iztrga roko, kolikor more, in zakriči obupno: V imenu Boga, molčite!

Marija: Glej mene, glej moje sive lase, glej tega hromege nesrečneža! Ako je še kaj duše v tebi...

Berta: Oh, oče, oče!

Marija: Prokleta, ako me ne poslušáš! Pri hromih udih mojega sina (se ga dotakne) te proklinjam! Ako je Bog, naj te tepe! Nehvaležnica! Ako boš kedaj srečna, potem ni pravice, ni Boga! Prokleta, prokleta! (Se oslabljeva zgrudi na tla.)

Berta se iztrga očetu iz rok in steče k Ponikvarju: Tukaj me imate!

Pepi: Ne, nikar Berta, ni — (Zahrope in omahne.)

Zima skoči k njemu: Sveti Bog! Tu je kri! Zabol se je. (Bodalce pade na tla.)

Marija skoči kvišku: Kri!

Berta plane k bratu in zakriči z grozo: Umira! (Zagrinjalo pade.)

Konec.

VEČER. C. GOLAR. CELJE.

Na zemljo utrujeno lega noč —
vse mirno po tihi je plani,
le veter ob vrbah šušti, kot pel
bi pesem o sreči neznani.

Zaman koprnjenje, zaman želje,
že zlata je zarja zbledela,
ugasnilo solnce je jasnih dni,
zagrinja me noč nevesela.

V POROČNI NOČI. ELI POSVEČENO. SPISAL E. E. LJUBLJANA.

Skozi raztrgane oblake je pošiljal mesec svoje srebrne pramene v sobe, in v njegovi bledi luči razločevale so se nejasne konture posameznih predmetov. Iz vrta donelo je ljubko petje slavčeve, pod oknom cvetel je španski bezeg ter napolnjeval sobe s svojimi omamljajočimi vonjavami.

A on, sedeč ob robu svoje postelje, se ni zmenil za vse to, dasi je ljubil take gorke noči. Kako bi se pa tudi veselil, danes, ko je praznovala ona, ki je vnela v njem prvo, čisto hubezen, kateri je bil vdan iz vse duše, svojo poročno noč — z drugim!

Zamislil se je v one čase, ko sta skupaj vživala vso srečo mlade ljubezni. Po njenem bratu jo je bil spoznal; že prvičrat napravila je nanj globok utis. Prihajal je večkrat, ljubil jo je, in ljubila ga je tudi ona. Tako sta bila srečna! Kadar pa